

Voorwoord

Voor de inhoud van deze Handleiding en Instructie Arbitrage hebben we ons vooral laten leiden door de inhoud van de "FIVB Refereeing Guidelines and Instructions".

De Handleiding en Instructie Arbitrage zijn bedoeld voor alle officials in de nationale competitie (Eredivisie tot en met 2e divisie) en in de regiocompetities.

De wedstrijdorganisatie (uit de regio) kan afwijkende reglementen of richtlijnen hanteren.

Het is belangrijk dat alle scheidsrechters zich realiseren hoe belangrijk hun optreden is in het moderne volleybal. Het spel moet enthousiast en levendig gespeeld kunnen worden met zo min mogelijk onderbrekingen.

De werkgroep arbitrage heeft vertrouwen in het feit dat alle scheidsrechters de Officiële Spelregels kennen en deze ook kunnen toepassen. Daarom is het niet noodzakelijk om in deze Handleiding en Instructie Arbitrage nog eens tot in detail op deze spelregels in te gaan. Het hoofddoel van deze Handleiding en Instructie Arbitrage is om alle officials zo veel mogelijk op één lijn te krijgen.

Het is niet waar dat het arbitreren alleen maar bestaat uit het leiden van een wedstrijd door gebruik te maken van de spelregels als basis voor alle beslissingen. Nee, het arbitreren is niet alleen maar het automatisch toepassen van de regels. Er worden meer vaardigheden gevraagd. Scheidsrechtersvaardigheden worden namelijk verkregen door individuele en persoonlijke ervaringen op te doen. Door deelname aan de vele jaarlijkse volleybalevenementen en door je als scheidsrechter te realiseren dat je geen "buitenstaander" bent bij een wedstrijd, maar dat je een integraal onderdeel bent van de wedstrijd. Juist daarom kan hij zijn taak niet uitvoeren door alleen maar te zoeken naar gemaakte fouten door de spelers of de teams als het gaat om balbehandeling of gedrag en dan de daarbij bijbehorende sancties toe te passen. Dat is niet de scheidsrechter die wij willen zien. Wij willen een scheidsrechter zien die behalve een volleybaldeskundige ook een vriend is van de spelers. En die samen met hun wil werken in het belang van het volleybal en van de wedstrijd. En alleen als het echt noodzakelijk is, zal hij een beslissing moeten nemen die het verloop van de wedstrijd negatief beïnvloedt.

Hij moet zichzelf in een wedstrijd nooit op de voorgrond zetten, maar altijd op de achtergrond blijven en alleen maar ingrijpen wanneer dat echt nodig is. Dat is het gedrag dat vooral nodig is in het huidige volleybal.

In het moderne volleybal willen we graag spectaculair volleybal zien dat een geweldige show moet zijn voor de toeschouwers en via de televisie voor een heleboel mensen. Modern volleybal is een snelle en spannende sport zonder contact met de tegenstander. Dat vraagt om een hoge mate van lichamelijke conditie, snelle coördinatie en vooral veel samenwerking. We kennen niet alleen maar het volleybal dat gespeeld wordt door volleyballers in een kleine zaal met weinig publiek, maar ook volleybal dat over de hele wereld wordt uitgezonden. In beide gevallen willen de spelers en de toeschouwers niet elke keer de scheidsrechterfluit horen, maar ze willen een spectaculaire show zien met individuele- en teamacties die gaan om de winst van elke rally.

Een goede scheidsrechter helpt hierbij door op de achtergrond te blijven. Een slechte scheidsrechter belemmert deze show door een leidende rol te willen spelen in de wedstrijd. Hij wil opvallen in plaats van de spelers en de teams te belonen voor hun spectaculaire en opwindende acties. Op dit niveau moet hij kunnen fluiten in de geest van de spelregels. Bovendien is het van belang dat de scheidsrechter een uitstekende relatie in stand houdt met de spelers, coaches, etc. Hij vervult op dit niveau een voorbeeldrol voor de andere wedstrijddeelnemers.

Handleiding en Instructie Arbitrage

Tijdens de wedstrijd moet hij in staat zijn om onderscheid te kunnen maken tussen normaal menselijke uitingen van gevoelens, gemaakt onder invloed van de wedstrijdspanning en van uitingen van bewust onsportief gedrag. Hij mag zulke spontane emotionele uitingen nooit bestraffen zolang de wedstrijd wordt gespeeld in een sportieve sfeer. Redelijk acceptabele gevoelsuitingen als, opstaan van de bank om te juichen voor een spectaculaire actie of voor een aanmoediging, moeten getolereerd worden. Echter bewust onsportief gedrag of wangedrag in woord en gebaar ten opzichte van de tegenstander of protesten tegen de beslissingen van de scheidsrechter, zijn ten strengste verboden en moeten worden bestraft.

Alle spelregels krijgen in deze Handleiding en Instructie Arbitrage de nodige aandacht. Daar waar het gaat om hoe de scheidsrechter met deze regel moet omgaan, wordt de betekenis van deze regel nader beschreven.

Wanneer het een uitleg van een regel betreft die van belang is voor alle wedstrijddeelnemers, met name spelers en teamstafleden, wordt deze verduidelijking beschreven in de "commentaren" bij de betreffende spelregel van het spelregelboekje.

Voor de officiële tekst van de spelregels wordt verwezen naar de Officiële Spelregels Volleybal 2013-2017 inclusief de cursief gedrukte commentaren, uitgegeven door de Nederlandse Volleybal Bond.

In deze Instructies zijn bij de verschillende spelregel onderdelen ook een aantal "ongeschreven regels" opgenomen. Dit zijn "gebruiken en gewoontes" die op verschillende niveaus wel worden toegepast maar die nog nergens beschreven stonden.

Het wedstrijdprotocol dat beschreven wordt in deze Instructies is bindend voor alle wedstrijddeelnemers.

Daar waar in de tekst "2e scheidsrechter" staat, vervalt dit wanneer de wedstrijd maar door één scheidsrechter geleid wordt. Deze scheidsrechter voert dan het takenpakket van de 1e en 2e scheidsrechter uit.

Voor de Eredivisie en Topdivisie worden de afwijkingen op deze Instructies beschreven in het "Handboek Nationale Competitie" dan wel in de verschillende Publicaties en Richtlijnen van de Nevobo.

In het "Handboek Nationale Competitie" staan ook de belangrijkste regels van het wedstrijdreglement vermeld.

Alleen het eerste cijfer voor elke instructie correspondeert met de hoofdregel uit de spelregels.

Bij elke regel in deze Instructie wordt aangegeven of deze voor alle deelnemers geldt (**A**), alleen voor de Eredivisie en Topdivisie (**E** en/of **T**), voor de 1^e en 2^e divisie (**D**) of voor de overige klassen die tot de Regio (**R**) behoren.

De taakgroep Spelregels

Inhoud

Voorwoord		1
Inhoudsopgave		3
Spelregels		
Regel 1	Speelruimte	4
Regel 2	Net en palen	4
Regel 3	Ballen	5
Regel 4	Teams	5
Regel 5	Teamleiders	6
Regel 6	Behalen van een punt, winnen van een set en winnen van de wedstrijd	7
Regel 7	Opbouw van het spel	9
Regel 8	Situaties bij het spelen	10
Regel 9	Spelen van de bal	10
Regel 10	Bal bij het net	11
Regel 11	Speler bij het net	12
Regel 12	Service	13
Regel 13	Aanvalsslag	13
Regel 14	Blok	14
Regel 15	Reglementaire spelonderbrekingen	14
Regel 16	Spelophouden	16
Regel 17	Uitzonderlijke spelonderbrekingen	17
Regel 18	Pauzes en wisselen van speelhelpt	17
Regel 19	De Libero	17
Regel 20/21	Voorschriften voor het gedrag / wangedrag en bijbehorende maatregelen	18
Regel 22	Scheidsrechterskorps en procedures	21
Regel 23	1 ^e scheidsrechter	22
Regel 24	2 ^e scheidsrechter	23
Regel 25	De Teller	25
Regel 26	De assistent teller	26
Regel 27	Lijnrechters	26
Regel 28	Officiële tekens	30
Wedstrijdorganisatie voor de arbitrage		32
Tekening 11		35
Tekening 12		42
Wedstrijdprotocol		44
Gedragscode		53
Aanwijzing nieuwe Libero		54

Handleiding en Instructie Arbitrage

Spelregels

Regel 1 **Speelruimte**

- 1.1 A Controleer het speelveld ruimschoots op tijd. Laat zaken die niet goed zijn in orde brengen en maak anders een aantekening op het wedstrijdformulier of op het formulier zaalkeuring. Indien de vereniging dispensatie heeft, staat dit in het Handboek Nationale Competitie en dient de verleende dispensatie in de zaal aanwezig en op aanvraag toonbaar te zijn.
- 1.2 A De spelersbanken staan altijd buiten de vrije zone. De scheidsrechter moet niet alles van de spelersbanken af laten zetten, tenzij het gevaar oplevert voor de leden van het team.
- 1.3 A De spelers hebben het recht de bal te spelen buiten hun eigen vrije zone (behoudens de service). Daarom mag een bal teruggehaald worden van elke plek buiten hun vrije zone. De situatie en regels zijn afwijkend voor de vrije zone van de tegenstander (regel 10.1.2).

Regel 2 **Net en palen**

- 2.1 A Het is aan te bevelen om direct bij binnenkomst in de hal (30 minuten voor aanvang) de nethoogte te controleren. Mochten er aanpassingen nodig zijn dan is er voldoende tijd om dat op te lossen. Voor het protocol moet 17 minuten voor aanvang van de wedstrijd het net officieel gecontroleerd worden. De antennes dienen aan weerszijde van het net bevestigd te worden (tekening 3)
- 2.2 A De 2^e scheidsrechter moet vóór de toss aan de kant van het thuisspelende team de hoogte van het net meten met een (bij voorkeur metalen) meetlat. Op deze meetlat moet de hoogten 243 en 224 voor respectievelijk heren en dames zijn aangegeven.
De 1^e scheidsrechter blijft gedurende deze netcontrole in de buurt van de 2^e scheidsrechter (bij voorkeur op de 3 meter lijn) en heeft de supervisie over de hoogtemeting. Zij meten aan de kant van de thuisspelende vereniging. Beginnen met meten in het midden van het net, dan aan de kant van de scheidsrechtersstoel en tot slot aan de kant van de tellertafel.
Zorg dat het thuisspelende team, zeker in de voorzone, ruimte maakt om het net te kunnen meten.
- 2.3 A Het net wordt gemeten aan de kant van de thuisspelende vereniging. Beginnen met meten in het midden van het net, dan aan de kant van de scheidsrechtersstoel en tot slot aan de kant van de tellertafel.
Zorg dat het thuisspelende team, zeker in de voorzone, ruimte maakt om het net te kunnen meten.
- 2.4 A Wegens de elasticiteit van het net dient de eerste scheidsrechter te controleren of dit op de juiste wijze is bevestigd. Door een bal in het net te gooien, kan hij beoordelen of deze goed terugkaatst. De bal dient terug te veren uit het correct opgespannen net, maar het materiaal van het net mag niet te elastisch zijn (b.v. rubber).
Indien het net uitstulpingen vertoont mag dit net niet gebruikt worden. Het verticale vlak van het net dient loodrecht op het speelveld te staan en evenwijdig aan de as van de middellijn te lopen.
- 2.5 A Tijdens de wedstrijd (en speciaal voor aanvang van iedere set) dienen de lijnrechters te controleren of dat:
- de zijbanden van het net zich exact loodrecht boven de zijlijnen en het speelveld bevinden
 - de antennes zich aan de buitenkant van de zijband bevinden
- Indien dit niet het geval is dien dit onmiddellijk gecorrigeerd te worden

Handleiding en Instructie Arbitrage

- 2.6 ET D Voor aanvang van de wedstrijd (voor de officiële warming-up) en gedurende de wedstrijd dienen te scheidsrechters te controleren of dat de palen en de scheidsrechtersstoel geen gevaar opleveren voor de spelers (zoals uitstekende delen van de palen, kabels die de palen fixeren etc.). Indien er geen beschermend materiaal voorhanden is, wordt hiervan melding gemaakt op het wedstrijdformulier.

Regel 3 Ballen

- 3.1 A Alleen goedgekeurde ballen mogen tijdens de wedstrijd gebruikt worden. In de Publicatie P3.7 wordt regelmatig een lijst gepubliceerd met goedgekeurde wedstrijdballen.
- 3.2 A De 2^e scheidsrechter neemt de wedstrijdbal(len) in zijn bezit voor aanvang van de wedstrijd en controleert of zij hetzelfde zijn van (kleur, omtrek, gewicht en druk).
ET Samen met de 1^e scheidsrechter worden de 3 wedstrijdballen respectievelijk de 2
DR reserveballen (ET) of de wedstrijdbal (D+R) geselecteerd. Tijdens de wedstrijd is de 2^e scheidsrechter verantwoordelijk voor de wedstrijdbal(len) en voor de teruggave ervan na afloop van de wedstrijd aan de verantwoordelijke van de wedstrijdleiding.
De 1^e scheidsrechter voorziet de bal(len) ter herkenning van een paraaf of een ander kenmerk.
- 3.3 ET Drie-ballen-systeem tijdens de wedstrijd:
Er zijn zes ballenkinderen welke in de vrije ruimte zitten zoals in tekening 10 van de spelregels is aangegeven.
Voor het begin van de wedstrijd ontvangen de ballenkinderen op positie 2 en 5 een wedstrijdbal van de 2^e scheidsrechter.
Tijdens de wedstrijd wanneer de bal uit het spel is:
a. Als de bal buiten het veld is wordt de bal opgehaald door het dichtstbijzijnde ballenkind en onmiddellijk naar het ballenkind gerold die de bal zojuist aan de serveerder heeft gegeven.
b. De bal wordt via de grond gerold tussen de ballenkinderen (niet gooien), bij voorkeur aan de kant van de 1^e scheidsrechter.
c. Als de bal in het veld is moet de bal door de dichtstbijzijnde speler via de naastgelegen zijlijn uit het veld worden gerold.
d. De ballenkinderen op positie 2 en 5 geven de bal zo snel mogelijk aan de serveerder, zodat het spel zo snel mogelijk kan worden hervat.

Regel 4 Teams

- 4.1 A De 2^e scheidsrechter controleert de identiteit van de spelers voorafgaande aan de wedstrijd.
- 4.2 T Als een team in de Topdivisie de collectieve licentiekaart is vergeten maar de spelerskaarten zijn wel aanwezig, dan dient de 1^e scheidsrechter een aantekening op het formulier te maken met het verzoek aan het servicekantoor van de Nevobo om de namen te controleren.
- 4.3 A Vóór aanvang van de wedstrijd moeten de scheidsrechters controleren hoeveel personen er op de bank mogen zitten of in de warming-up ruimte aanwezig mogen zijn.
- 4.4 A De 1^e scheidsrechters dient de wedstrijd kleding te controleren. Indien deze niet in overeenstemming is met regel 4.3., dient er van kleding gewisseld te worden. De wedstrijd kleding moet onderling hetzelfde te zijn. Het shirt dient in de broek gedragen te worden. Is dit niet zo dan dient de spelers op een beleefde wijze gevraagd te worden dit alsnog te doen, zeker bij het begin van de wedstrijd en bij het begin van iedere set.
E Het aanvoeders streepje (8x2cm) dient onder het borstnummer bevestigd te worden op zodanige wijze dat deze gedurende de gehele wedstrijd zichtbaar is.

Handleiding en Instructie Arbitrage

- A De scheidsrechters dienen dit voor aanvang van de wedstrijd te controleren. De huidige outfit (vooral bij de dames) geeft vaak een licht overhangend shirt te zien over een bijpassend broekje. Dit moet niet worden afgewezen.
- 4.5 A Een scheidsrechter kan de toestemming tot meespelen van een speler weigeren wanneer deze speler verschijnt in kleding die niet voldoet aan de voorschriften zoals vermeld in de spelregels.
De werkgroep arbitrage kan zich voorstellen dat een scheidsrechter de toestemming tot meespelen weigert aan een speler die verschijnt in vuile kleding, geen sportkleding, enz.
- 4.6 A In sommige speelzalen is het spelen met zwarte zolen niet toegestaan. De zaalwacht beslist hierover.
- Regel 5 Teamleiders**
- 5.1 A Tijdens de hele wedstrijd moet de 1^e scheidsrechter weten wie de aanvoerder in het veld is en wie de coach is, omdat alleen zij spelonderbrekingen mogen aanvragen aan beide scheidsrechters (de aanvoerder alleen als er geen coach aanwezig is). Voor het begin van elke set is het daarom raadzaam om de aanvoerder in het veld de hand op te laten steken als deze niet de officiële aanvoerder is.
- A Als de aanvoerder in het veld steeds vervangen wordt door de Libero dan dient hij de eerste keer in de set (slechts éénmaal) als de nieuwe aanvoerder in het veld zijn hand op te steken als bevestiging naar de scheidsrechters en naar de overige spelers toe zodat zij weten wie de nieuwe aanvoerder in het veld is. Bespreek dit als scheidsrechter vóór de wedstrijd met de betreffende aanvoerder/coach en geef de uitslag hiervan door aan de teller.
Mocht de nieuwe aanvoerder in het veld ook weer gewisseld worden dan dient de nieuwe aanvoerder in het veld zijn hand op te steken als bevestiging naar scheidsrechters en naar de overige spelers toe.
- 5.2 A Tijdens de hele wedstrijd moet de 2^e scheidsrechter controleren of dat de reservespelers óf op de bank zitten, óf dat ze zich in de warming-up ruimte bevinden.
Spelers in de warming-up ruimte mogen daar geen gebruik maken van een bal. De spelers die op de bank zitten of zich in de warming-up ruimte bevinden, hebben niet het recht tegen beslissingen van de scheidsrechter te protesteren of deze door woord of gebaar aan te vechten. De 1^e scheidsrechter moet tegen dergelijk gedrag direct optreden.
- 5.3 A Als de aanvoerder in het veld uitleg komt vragen over een genomen beslissing, moet de 1^e scheidsrechter (eventueel met herhaling van het gegeven officiële teken) dit kort en duidelijk kenbaar maken, gebruik makende van de technische uitdrukkingen uit de officiële spelregels. De aanvoerder in het veld heeft alleen het recht om uitleg te vragen betreffende toepassingen en interpretaties van de spelregels. Indien de officiële aanvoerder op dat moment niet in het veld staat, heeft hij dit recht niet. Het vragen naar beslissingen gebaseerd op waarnemingen, is niet toegestaan.
De coach heeft niet het recht om te praten met de scheidsrechters, uitgezonderd het aanvragen van uitzonderlijke spelerwisselingen of spelerwissels voorafgaande aan de wedstrijd en time-outs. Hij mag echter wel aan de teller vragen hoeveel spelerwissels of time-outs hij gedurende die set nog heeft, maar dit mag alleen maar als de bal niet in het spel is.
- 5.4 T Indien de coach bij het lopen langs de zijlijn de scheidsrechter en/of de lijnrechter het zicht op die betreffende lijn ontnemt, mag de scheidsrechter en/of de lijnrechter de coach verzoeken opzij te gaan staan, zodat hij zijn taak naar behoren kan vervullen. De coach moet aan dit verzoek voldoen.
- 5.5 R In de regiocompetities komt het nogal eens voor dat de aanvoerder en de coach het wedstrijdformulier niet vóór het begin van de wedstrijd ondertekenen. Op

Handleiding en Instructie Arbitrage

zichzelf is dit niet fout. Waar gesproken wordt over het niet meer mogen wijzigen van de samenstelling van het team geldt dan dat dit niet meer mag gebeuren na de controle van de registratie van de spelers door of namens de (1^e) scheidsrechter.

- 5.6 A Het niet bedanken van de scheidsrechter(s) door de aanvoerders na afloop van de wedstrijd is op zichzelf nog geen "onbehoorlijk gedrag" (regel 21.2.1). Slechts als het gepaard gaat met een andere vorm van wangedrag kan er een reden zijn om een strafmaatregel te nemen.

Regel 6 Behalen van een punt, winnen van een set en winnen van de wedstrijd

- 6.1 A Het rally-puntsysteem wordt gedurende de gehele wedstrijd toegepast.
- 6.2 A Als een team onvolledig wordt verklaard of niet is opgekomen, moet de teller het wedstrijdformulier overeenkomstig de spelregels invullen. De aanwezige aanvoerder(s) en de scheidsrechters tekenen daarna het formulier af.
- 6.3 A Voor de Nederlandse competitie worden de gevolgen van te laat komen, "in gebreke stellen", e.d. voor het wedstrijdresultaat bij reglement bepaald, waarbij in het betreffende geval de internationale spelregels niet van toepassing zijn. In zo'n situatie moet de scheidsrechter het wedstrijdformulier zo volledig mogelijk invullen en duidelijk noteren wat er aan de hand was. De competitieleiding gaat na welke maatregelen op grond van het wedstrijdreglement (eventueel overspelen, punten in mindering, administratieve maatregelen, e.d.) moeten worden genomen. De scheidsrechter kan slechts ten dele beoordelen of een aangevoerde reden al dan niet geldig is. Hij moet in elk geval zijn bevindingen -zowel bij te laat beginnen als bij niet meer beginnen- op het wedstrijdformulier noteren. De competitieleiding kan er dan haar conclusies uit trekken.
- 6.4 A Het tijdschema, in het geval dat een team te laat is c.q. niet komt opdagen, is dit als volgt:
- 16 min. vóór aanvang: 1^e notatie op het wedstrijdformulier. Beide teams moeten 16 min. vóór aanvang speelklaar op c.q. bij het speelveld aanwezig zijn. (Wedstrijdreglement 3.1.9.6);
 - 15 min. voor aanvang kaartcontrole. Vaak alleen van het team dat wel aanwezig is;
 - Tijdstip van de officiële aanvang: 2^e notatie op het wedstrijdformulier;
 - 10 min. na officiële aanvangstijd: Wedstrijdformulier afsluiten door ondertekening van de aanwezige aanvoerder en door de scheidsrechter(s).
- Als de tegenstander daarna speelklaar aanwezig is, kan de wedstrijd alsnog gespeeld worden met een nieuw wedstrijdformulier, maar alleen als de beide teams en zaalwacht akkoord zijn.
- 6.5 A In geval van een blessure kan een specifiek vervolg ontstaan. Ter verduidelijking van mogelijke situaties enkele voorbeelden:
- Een team heeft slechts 6 spelers. In de loop van de 2e set wordt speler #4 wegens herhaald onbehoorlijk gedrag voor de lopende set uit het veld gestuurd. Het team houdt dan maar 5 spelers in het veld over. De 2e set wordt verloren verklaard. De 3e en eventueel volgende sets kunnen (met speler nummer 4) alsnog worden gespeeld.
 - Een team heeft slechts 6 spelers. In de loop van de 2e set wordt speler #3 wegens herhaalde belediging voor de rest van de wedstrijd uitgesloten. Het team heeft dus niet alleen voor de lopende set, maar ook voor de volgende sets nog maar 5 spelers over. De 2e set en ook de volgende sets moeten verloren worden verklaard.
 - Een team heeft 8 spelers. In de 2^e set worden de beide wisselers 7 en 8 achtereenvolgens gewisseld tegen de basisspelers 3 en 5. Dan wordt basisspeler met #1 wegens herhaalde belediging van verder meespelen uitgesloten. Een reglementaire spelerwissel is niet meer mogelijk. Het team wordt voor de lopende set onvolledig verklaard, maar heeft voor de 3^e en

Handleiding en Instructie Arbitrage

eventueel volgende sets voldoende spelers beschikbaar. Het spel wordt dus met de 3^e set hervat.

- Een team heeft slechts 6 spelers. In de 2^e set raakt speler met #2 zodanig geblesseerd, dat hij op dat moment niet verder kan spelen. Kan hij ook na een pauze van 3 minuten voor verzorging nog niet spelen dan wordt het team voor de lopende 2^e set onvolledig verklaard. Het team krijgt daarna de normale 3 minuten pauze tussen de sets.
- Kan speler met #2 ook na deze pauze nog niet spelen, dan wordt het team voor de rest van de wedstrijd onvolledig verklaard.

R In de Regio kunnen andere regels gelden om met minder dan 6 spelers te mogen (uit)spelen.

Wanneer spreken we van een rally en wanneer van een voltooide rally:

Spel situatie	Rally of voltooide rally	Met als gevolg dat
Team A serveert team B speelt de bal naar de spelverdeler, deze zet op en speler #9 slaat de bal op de grond. Punt en service voor team B	Voltooide rally	Teams mogen spelerwissels en/of time-out(s) aanvragen of Libero vervangen.
Speler #2 van team B gaat serveren. Scheidsrechter fluit maar na 8 seconden heeft speler #2 nog niet geserveerd. Scheidsrechter fluit en service en punt gaan naar team A.	Voltooide rally	Teams mogen spelerwissels en/of time-out(s) aanvragen of Libero vervangen.
Speler #4 van team A en speler #5 van team B maken gelijktijdig een fout. De scheidsrechter fluit en geeft dubbelfout.	Er is hier alleen een rally gespeeld	Teams mogen nu geen spelerwissels of time-out(s) aanvragen of Libero vervangen.
Tijdens een rally rolt een bal in de speelhelpt van team B. Scheidsrechter fluit en geeft dubbelfout.	Er is hier alleen een rally gespeeld	Teams mogen nu geen spelerwissels of time-out(s) aanvragen of Libero vervangen.
Speler #7 van team A blesseert zich tijdens een rally. De scheidsrechter fluit voor dubbelfout.	Er is hier alleen een rally gespeeld	Er mag alleen een uitzonderlijke spelerwissel plaats vinden.
Speler #7 van team A blesseert zich tijdens een rally. De scheidsrechter fluit voor dubbelfout. Speler kan direct daarna toch weer verder spelen.	Er is hier alleen een rally gespeeld	Teams mogen nu geen spelerwissels of time-out(s)aanvragen, of Libero vervangen. Er heeft n.l. geen uitzonderlijke spelerwissel plaatsgevonden.
Team B serveert. Speler #6 van team B gedraagt zich zodanig dat de scheidsrechter de rally affluit en dubbelfout	Voltooide rally	Teams mogen nu wel spelerwissels of time-out(s) aanvragen of Libero vervangen.

Handleiding en Instructie Arbitrage

geeft. Speler #6 krijgt een rode kaart. Punt en service voor team A		
Na een voltooide rally moet een speler #1 van team B van het veld met een enkelblessure.	Voltooide rally	Er kan een uitzonderlijke spelerwissel plaatsvinden die genoteerd moet worden op het WF. Daarna mogen teams spelerwissels of time-out(s) aanvragen of Libero vervangen.

Regel 7 Opbouw van het spel

- 7.1 ET Als er twee scheidsrechters zijn, staan zij bij de toss naast elkaar: de 1^e scheidsrechter links en de 2^e scheidsrechter rechts (ten opzichte van de tellertafel).
- 7.2 A De 1^e scheidsrechter geeft aan de beide aanvoerders aan welke kant van de munt voor hen is. Dit kan dus kop of munt zijn. Hij gooit vervolgens het muntstuk op. Hij laat dit op de grond vallen en laat aan de aanvoerders zien welke kant boven ligt.
- 7.3 A De toss munt dient pas opgeraapt te worden als de aanvoerders hun keuzes hebben gemaakt.
- 7.4 A Direct na de toss, als de keuze voor service respectievelijk speelveld gemaakt is, moet de 1^e scheidsrechter aan beide aanvoerders vragen of ze gezamenlijk of apart willen inslaan aan het net.
- 7.5 A De winnaar van de toss heeft twee keuzemogelijkheden, A en B.
A is hierbij het recht van het nemen of het recht van het ontvangen van de 1^e service
B is hierbij het recht van het beginnen van de set op speelhelft "A" of op speelhelft "B"
(zie schema hieronder)

Team A wint de toss en kiest voor:	Spelen 1 ^e service	Ontvangen 1 ^e service	Spelen op veld A	Spelen op veld B
De gevolgen voor team B zijn dan:	Ontvangen 1 ^e service en kiest voor veld A	Spelen 1 ^e service en kiest veld A	Spelen op veld B en kiest voor spelen 1 ^e service	Spelen op veld A en kiest voor spelen 1 ^e service
óf				
	Ontvangen 1 ^e service en kiest voor veld B	Spelen 1 ^e service en kiest veld B	Spelen op veld B en kiest voor ontvangen 1 ^e service	Spelen op veld A en kiest voor ontvangen 1 ^e service
Team A	Neemt het overgebleven veld	Neemt het overgebleven veld	Neemt de overgebleven mogelijkheid	Neemt de overgebleven mogelijkheid

- 7.6 A Het fluitsignaal voor het begin van de warming-up aan het net mag pas gegeven worden als de beide aanvoerders het wedstrijdformulier hebben ondertekend. Het aangeven van de 10 minuten inspeeltijd doe je als volgt:
1^e scheidsrechter fluit en steekt twee handen omhoog met gespreide vingers.
- 7.7 A Indien de teams bij het inspelen aan het net niet zelf wisselen van aanval buiten naar aanval midden (na 4 minuten) dan kan de 1^e scheidsrechter zelf hiervoor fluiten. Op het eind van het inspelen aan het net dient de 1^e of de 2^e scheidsrechter aan de teams door middel van het opsteken van twee vingers nog aan te geven dat de teams nog twee minuten hebben om eventueel het serveren te oefenen.
- 7.8 D Line-up voor de wedstrijd (alle divisies behalve Ere- en Topdivisie). Voordat de 1^e R scheidsrechter fluit om de teams het veld in te laten komen, dient elk team zich op

Handleiding en Instructie Arbitrage

te stellen langs de zijlijn. Dat zijn alleen de 6 basisspelers + de Libero('s).

Het is niet de bedoeling dat bij het begin van de wedstrijd alle spelers van het hele team zich opstellen langs de zijlijn.

- 7.9 ET Basis zes
Bij de Ere- en Topdivisie is het niet meer nodig dat de reservespelers zich in de warming-upruimte bevinden tijdens de aankondiging van de zes basisspelers. Zij mogen ook onderdeel uitmaken van de mogelijke "haag" waar die 6 basisspelers + de Libero langs lopen alvorens ze het veld betreden.
- 7.10 E Het opstellingsbriefje moet in de eredivisie door de 2^e scheidsrechter na ontvangst van de coaches van beide teams aan het jurylid worden gegeven. Het jurylid zorgt voor de distributie naar de teller en naar de datavolley verantwoordelijke.
ET Het opstellingsbriefje (geparafeerd door de coach) moet door zowel de 2^e
D scheidsrechter als door de teller gecontroleerd worden, voordat de teller de nummers invult op het wedstrijdformulier. Zij moeten controleren of de nummers van de spelerslijst overeenkomen met die van het opstellingsbriefje. Indien dit niet het geval is, moet het opstellingsbriefje geweigerd worden en moet de 2e scheidsrechter een nieuw briefje vragen aan de coach.
- 7.11 A Alhoewel in principe de 2e scheidsrechter niet zelf de opstellingsbriefjes hoeft op te halen verdient het aanbeveling dit wel te doen. Hiermee voorkom je dat het één en ander te lang gaat duren. Haal de opstellingsbriefjes dan als eerste op bij de coach van het team dat de vorige set gewonnen heeft en daarna bij de andere coach.
- 7.12 A Als er voor een opstellingsfout gefloten is, moet de scheidsrechter, na het teken voor de opstellingsfout, beide spelers aanwijzen waar het om gaat. Als de aanvoerder in het veld daarna nog meer informatie wil hebben, moet de 2^e scheidsrechter met behulp van het opstellingsbriefje dit ook geven. In dit geval mag de aanvoerder dus wel met de 2^e scheidsrechter communiceren.

Regel 8 Situaties bij het spelen

- 8.1 A Het is essentieel van belang dat het woord "volledig" sterk benadrukt wordt in de zin: "**het gedeelte van de bal welke in aanraking komt met de vloer volledig buiten de lijnen**" en sterk in samenhang gezien wordt met de regel: **De bal is "in" als gedurende het moment waarop de bal de grond raakt een gedeelte van de bal het speelveld, met inbegrip van de grenslijnen, raakt.** Dit betekent dat tijdens elke samendrukking van de bal, waarbij de bal mogelijk de grond of één van de lijnen raakt, de bal gedurende het moment van raken van de grond en/of de lijn, de bal "in" is. Raakt de bal, zoals hierboven omschreven, op enig moment de lijn niet dan is de bal "uit".

Regel 9 Spelen van de bal

- 9.1 A De scheidsrechter moet er goed aan denken dat hij alleen mag te fluiten voor die fouten die hij ziet. De 1^e scheidsrechter moet alleen kijken naar dat deel van het lichaam dat de bal raakt. In zijn beoordeling moet hij zich niet laten leiden door de positie van de speler vóór/na het spelen van de bal. Ook niet door het geluid dat door het spelen van de bal wordt veroorzaakt. De scheidsrechter staat elk bovenhands spelen van de bal of andere contacten met de bal toe, zolang het volgens de regels gebeurt.
- 9.2 A Om de tekst van regel 9.2.2 beter te kunnen begrijpen, dient er gelezen te worden dat het raken van de bal niet meer is dan het terugkaatsen op het moment van contact met de bal, terwijl een gooibal twee actiemomenten heeft: eerst het vangen en vervolgens het gooien van de bal.
- 9.3 A De scheidsrechter moet aandacht besteden aan de gelijkmatigheid van het contact, specifiek in het huidige volleybal wanneer een schijnaanval ("tip") wordt gebruikt. Dit is het veranderen van de baan van de bal door de bal kort te raken. Aandacht moet worden besteed aan het feit dat gedurende een aanvalsslag

Handleiding en Instructie Arbitrage

“tippen” is toegestaan mits de bal niet wordt gevangen of gegooid. “Tippen” betekent aanvallen (volledig boven het net), zachtjes uitgevoerd met één hand / enkele vingers.

De 1e scheidsrechters dient de “tip” nauwkeurig te bekijken. Indien de bal, na de tip, niet direct terugkaatst maar begeleid / gegooid wordt door deze hand, dan is dit fout en moet dit afgefloten worden.

- 9.4 A Er moet aandacht besteed worden aan het feit dat een blokactie van een speler niet is toegestaan wanneer de speler de bal komende uit de speelhelpt van de tegenstander niet onderschept, maar deze in die actie vasthoudt, omhoog brengt, gooit of te lang “begeleidt”. In al dit soort gevallen moet het blokkeren beschouwd worden als een vastgehouden bal (dit moet overigens niet overdreven worden, zie commentaren bij 9.3.3 en 14.2).
- 9.5 A Helaas begrijpen veel scheidsrechters Regel 9.2.3.2 niet goed en passen ze deze regel derhalve niet goed toe. Zij begrijpen niet in welke specifieke gevallen we kunnen spreken over “tijdens het eerste contact van een team”.
(zie commentaar bij regel 9.2.3.2)
- 9.6 A 2x spelen. Het gaat hierbij duidelijk over achtereenvolgende aanrakingen tijdens dezelfde spelactie van de 1^e bal. Deze zijn toegestaan, ook als de bal bovenhands met behulp van de vingers wordt gespeeld. Uitgesproken lang contact ten gevolge van vasthouden of dragen is dus fout.
- 9.7 A In de geest van het internationale volleybal en om langere rally’s en spectaculaire acties te stimuleren, moet de scheidsrechter alleen de meest duidelijke overtredingen affluiten. Als een speler zich niet in een goede positie bevindt op het moment dat hij de bal speelt, moet de scheidsrechter milder zijn in het beoordelen van het balcontact. Bijvoorbeeld:
- een spelverdeler rent achter een bal aan of maakt een snelle actie om de bal te bereiken om nog een set-up te kunnen geven,
 - de spelers moeten achter rennen of een snelle actie maken om de bal te spelen die wegkaatst via het blok of andere speler,
 - bij het spelen van de 1^e bal in de rally mag de bal verschillende delen van het lichaam raken. In scheidsrechttekens vertaald: het teken voor “twee keer raken” komt in een dergelijke situatie niet voor. Het teken voor “vastgehouden bal” kan wel degelijk van toepassing zijn.
- 9.8 A Als het spelen van de bal in de vrije zone door de lijnrechter, de 2^e scheidsrechter of de coach beïnvloed wordt, moet als volgt worden gehandeld:
- Indien de bal een official of de coach raakt, is de bal “UIT” (Regel 8.4.2)
 - Indien een speler gebruik maakt van een official of coach om de bal te spelen is het een fout van de speler (hulp bij het spelen van de bal, Regel 9.1.3) en resulteert dit niet in een dubbelfout.
- 9.9 A Voor de hulp van een medespeler of het gebruik van een voorwerp bij het spelen van de bal, hebben we geen scheidsrechtteken.

Regel 10 Bal bij het net

- 10.1 A De Regel (10.1.2) geeft het recht de bal te spelen vanuit de vrije zone van de tegenstander. *De 2^e scheidsrechter en de lijnrechters dienen deze regel goed toe te passen!* Gedurende de wedstrijd dienen zij dit te herkennen en de noodzakelijke verplaatsing te maken om ruimte te geven aan een speler de bal terug te spelen naar zijn speelhelpt!
- 10.2 A Wanneer een speler een bal wil gaan halen in de vrije zone van de tegenpartij, moet de 2^e scheidsrechter goed in de gaten houden dat hij in dit geval ruimte moet geven aan de speler die de bal wil gaan spelen. Hij dient zich uit de baan van de speler te begeven en aan de andere kant van de paal te gaan staan. Hij moet niet van de paal weglopen.
- 10.3 A Indien de bal het verticale vlak van het net passeert, binnen de passeerruimte, in de richting van de vrije zone van team B en aangeraakt wordt door een speler van

Handleiding en Instructie Arbitrage

- team A in een poging deze bal terug te spelen, dient de scheidsrechter op het moment van raken van de bal te fluiten en het teken "uit" te geven.
- 10.4 A Het teken voor hinderen in de vrije zone wanneer een bal teruggehaald kan worden door een speler van de tegenstander is "bal is aangeraakt" (teken 24).
- 10.5 A Als het spelen van de bal in de vrije zone door de lijnrechter, de 2^e scheidsrechter of de coach beïnvloed wordt of als de speler voordeel verkrijgt van de official of de coach, is dat "hulp bij het spelen" en als zodanig fout; dit mag nooit leiden tot dubbelfout (regel 9.1.3).
- Regel 11 Speler bij het net**
- 11.1 A Komt een speler van team A op de middenlijn met een voet in contact met (trappen op, stoten tegen) een voet van een speler van team B, dan is dat slechts fout als dit naar de mening van de scheidsrechter met opzet geschiedt. Een aanraking per ongeluk moet dus niet worden afgefloten. Eén en ander geldt ook wanneer een aanvaller of een blokkeerder bij het neerkomen op de middenlijn elkaars voet(en) raken, dan wel als bij het doorverren de knieën van betrokkenen elkaar boven de middenlijn raken.
- 11.2 A In 11.2.2.1 wordt beschreven dat je met je voet over de middenlijn mag komen als een deel van de voet in contact blijft of in projectie boven je eigen speelhelft blijft. Als je met een deel van je voet of voeten het speelveld van de tegenstander aanraakt, maar een deel van je voet staat dan buiten je eigen speelveld op of boven de verlengde middenlijn, dan is dat fout. Simpel gezegd: veld aanraken met een deel van je voet(en) vanuit je eigen speelveld mag wel, vanuit daarbuiten mag niet. De 2^e scheidsrechter moet hiervoor fluiten.
- 11.3 A Het komen op het veld van de tegenstander om de wedstrijdbal op te halen, is niet hetzelfde als het aanraken van het speelveld van de tegenpartij tijdens of na een rally. Dit is namelijk wel fout. Zie regel 11.2.3.
- 11.4 A Wij vragen aandacht voor de regel met betrekking tot het aanraken van het net door een speler "Het aanraken van het net tussen de antennes is fout, gedurende de actie om de bal te spelen. De actie om de bal te spelen houdt o.a. in het opspringen, de aanvalsslag (of een poging daartoe) en het landen." De actie om de bal te spelen is elke actie van spelers die dicht bij de bal zijn en een poging doen om de bal te spelen. Ter verduidelijking de volgende situaties:
- Wanneer een speler voor het net staat op het moment dat de tegenstander de bal in het net speelt, is het aanraken van het net niet fout als de speler passief blijft.
 - Als de speler enige actieve beweging maakt met zijn lichaam of met zijn handen (naar de bal toe of parallel aan het net) en het net raakt vervolgens de speler omdat de tegenstander de bal in het net speelt, dan is het aanraken van het net wél een netfout, omdat de tegenstander actief wordt gehinderd in het nog kunnen spelen van de bal.
 - Het aanraken van het net door de haren van de speler/speelster is alleen fout, als het de tegenstander verhindert om de bal te spelen of dat de rally moet worden onderbroken (bijvoorbeeld een paardenstaart komt vast te zitten in het net).
- 11.5 A Scheidsrechters moeten zich realiseren dat de kabels die het net vastmaken buiten de 9.50/10.00m niet tot het net behoren. Dit geldt ook voor de palen, als ook voor het gedeelte van het net buiten de antennes. Dus als een speler een buitenkant van het net aanraakt (witte topband buiten de antennes, kabels, palen enz.) kan dit nooit als een netfout beschouwd worden tenzij door de aanraking het spel wordt beïnvloed. De regel 11.3.2 is dus niet veranderd en is niet conflicterend met de voornaamste regel verandering van hierboven.
- 11.5 A Het spel van de bal in de buurt van het net is een belangrijk onderdeel van het

Handleiding en Instructie Arbitrage

spel en daarom is het zeer belangrijk dat de scheidsrechters op dit onderdeel uiterst geconcentreerd handelen. Vooral als de bal slechts lichtjes het blok raakt en daarna uitgaat. Wanneer de scheidsrechter in dergelijke gevallen snel, maar consistent fluit, neemt de acceptatiegraad van beide teams aanmerkelijk toe.

- 11.7 A Aangeven van een netfout geconstateerd door de 2^e scheidsrechter: als de 2^e scheidsrechter een netfout constateert, fluit hij en geeft de netfout aan en wijst zo nodig de speler aan die de fout maakte als het niet duidelijk is. De 1^e scheidsrechter geeft vervolgens de kant aan en de 2^e scheidsrechter volgt zijn teken. De 1^e scheidsrechter geeft niet de aard van de fout aan en wijst de betreffende speler ook niet aan.

Regel 12 Service

- 12.1 A Om te kunnen fluiten voor de service is het niet noodzakelijk te controleren of de serveerder klaar staat voor de service. De 1^e scheidsrechter moet alleen in de gaten houden of de serveerder de bal in zijn bezit heeft in de servicezone.
- 12.2 A De voetfout bij de service is een taak van de lijnrechters en de 1^e scheidsrechter. Als er 4 lijnrechters zijn, zijn de lijnrechters die de achterlijn moeten controleren ook verantwoordelijk voor voetfouten van de serveerder. Als er twee lijnrechters zijn moet de lijnrechter bij de serverende partij ook bij de achterlijn op voetfouten van de serveerder letten. De lijnrechter moet bij een voetfout onmiddellijk zijn vlag opsteken (T4) en met zijn vinger naar de achterlijn wijzen. De 1^e scheidsrechter moet dan fluiten en teken 22 voor een voetfout van de serveerder geven. Als de 1^e scheidsrechter een voetfout van de serveerder constateert, moet hij hiervoor fluiten.
De serveerder mag zijn aanloop van de service buiten de servicezone starten maar moet volledig binnen de servicezone zijn als hij de service uitvoert.
- 12.3 A Op het moment van de service moet de 1^e scheidsrechter naar het serverende team en de 2^e scheidsrechter naar het ontvangende team kijken in verband met het controleren van de opstelling.
- 12.4 A Als een serveerder niet direct naar de servicezone komt of de bal niet accepteert van de het ballenkind of het spel opzettelijk vertraagt, kan aan zijn team een maatregel voor spelophouden worden opgelegd.
Opmerking: Veel scheidsrechters en spelers denken dat de 8 seconden worden geteld vanaf het moment dat de speler de bal opgooit of loslaat om de service uit te voeren. Dit is niet het geval. De spelregel zegt duidelijk: nadat de 1^e scheidsrechter fluit voor de service.....
- 12.5 A Als een bal die opgeslagen wordt het net raakt bij de service of in alle gevallen het net niet passeert, is het juiste teken voor de scheidsrechter T11(19). De scheidsrechter kan direct fluiten en hoeft niet te wachten tot de bal op de grond komt.
- 12.6 A "Schermen" bestaat (regel 12.5).
De 1e scheidsrechter moet aandacht schenken aan "schermen" gedurende de uitvoering van de service als een speler of een groep spelers met hun armen zwaaien, springen of zich zijwaarts bewegen of gegroepeerd staan om zo de tegenstander te verhinderen de serveerder én de baan van de bal te zien. (Deze beide criteria zijn noodzakelijk om de omschreven situatie als "schermen" te kunnen beoordelen.) Dus als de balbaan geheel gezien kan worden van de service tot het moment dat de bal het net passeert dan kan er geen sprake zijn van "schermen".

Regel 13 Aanvalsslag

- 13.1 A Om spelregel 13.2.4 die gaat over de aanval op de service van de tegenstander, beter te begrijpen, moet aandacht besteed worden aan het feit dat in dit geval alleen **de positie van de bal** beoordeeld moet worden en niet de positie van de spelers. Het is alleen fout als de aanvalsslag is voltooid in de voorzone boven

Handleiding en Instructie Arbitrage

nethoogte en de 1^e scheidsrechter hiervoor heeft gefloten.

- 13.2 A Wanneer een achterspeler en zijn aanvalsslag na een set-up van de Libero in de voorzone wordt waargenomen, is het belangrijk om te weten dat zo'n fout alleen gemaakt kan worden als deze aanvalsslag is voltooid (of de bal het net volledig is gepasseerd of de bal is geblokt door een tegenstander).

Regel 14 Blok

- 14.1 A De blokkeerder heeft het recht om elke bal boven de speelhelft van de tegenstander te blokkeren met zijn handen boven de speelhelft van de tegenstander mits:
- Deze bal, na de 1^e of 2^e aanraking van een team, direct naar het veld van de blokkeerder wordt gespeeld
 - Geen speler van de tegenstander dicht genoeg bij het net is en bij de plaats waar de actie plaatsvindt om de bal nog te kunnen spelen.
- Echter, wanneer een speler van de tegenpartij dicht bij de bal is en deze wil gaan spelen maakt de blokkeerder een fout als hij de bal raakt voor of tegelijkertijd met de actie om de bal te spelen door de tegenpartij.
- Na het derde contact van de tegenstander mag elke bal boven de speelhelft van de tegenstander geblokkeerd worden.
- 14.2 A Set-ups en passes (geen aanvallen) die het net niet passeren (dus parallel aan het net gespeeld) mogen niet worden geblokkeerd tenzij het een bal die geblokkeerd wordt na de derde aanraking door de tegenstander.
- 14.3 A Wanneer een van de blokkeerders zijn hand over het net heeft en de bal slaat in plaats van een blokactie te maken, dan is dat een fout. ("Over het net" betekent het hebben van de handen boven de speelhelft van de tegenstander).
- 14.4 A De tekst van de spelregel in 14.5 "Blokkeren van de service" betekent dat een speler een blokactie voltooit in de voorzone op een service van de tegenstander.
- 14.5 A Omdat de bal elk lichaamsdeel mag raken, is het raken van de voeten tijdens een blokactie geen fout en is het nog steeds een blok, mits dit gebeurt in dezelfde actie.

Regel 15 Reglementaire spelonderbrekingen

- 15.1 Wanneer de 2^e scheidsrechter voor een aangevraagde spelonderbreking heeft gefloten, mag de 1^e scheidsrechter niet ook nog eens fluiten. Hij hoeft hierbij de 2^e scheidsrechter niet te volgen door het betreffende scheidsrechtersteken te herhalen. Hij hoeft ook niet daarna het team aan te wijzen dat de time-out heeft aangevraagd. Bij een spelerwissel geeft de 2^e scheidsrechter geen wisselteken. De 1^e scheidsrechter kan voor de duidelijkheid naar de tegenstander of publiek toe wel het wisselteken maken.
- Time-out**
- 15.2 A ET Als een coach een time-out aanvraagt, dient hij hiertoe het officiële teken te gebruiken. Als hij alleen opstaat, roept of de zoemer (alleen Ere- en Topdivisie) gebruikt, weten de scheidsrechters niet wat de bedoeling is van deze actie en dienen zij deze aanvraag af te wijzen. In zo'n geval moet de 1^e scheidsrechter beslissen of er opzet tot spelophouden in het spel is. Zo ja, dan dient hij dit te bestraffen met het opleggen van een maatregel voor spelophouden.
- Spelerwissel procedure**
- 15.3 A De 2^e scheidsrechter staat bij een spelerwissel tussen de paal en de tellertafel in en –tenzij de teller aangeeft dat de spelerwissel niet reglementair is – geeft hij het signaal (kruising van de armen) dat de spelers kunnen wisselen.

Handleiding en Instructie Arbitrage

- 15.4 A Het aanvragen van een spelerwissel begint op het moment dat een speler in de wisselzone komt.
Als er meerdere spelerwissels tegelijkertijd worden uitgevoerd, wacht de 2^e scheidsrechter op het teken van de teller dat de eerdere spelerwissel is genoteerd alvorens de volgende spelerwissel te laten plaatsvinden.
- 15.5 A Als er meerdere spelerwissels tegelijkertijd worden uitgevoerd, moeten de spelerwissels per tweetal worden uitgevoerd: eerst het eerste paar spelers – de te wisselen speler komt van het speelveld en de wisselspeler gaat het speelveld in, dan het volgende paar, enz.- zodat het te wisselen paar goed gezien en gecontroleerd kan worden door de teller. Echter op het moment dat de aanvraag voor een meervoudige spelerwissel wordt gedaan en een speler is niet dichtbij de wisselzone om speelklaar het speelveld te betreden, moet deze spelerwissel (of spelerwissels) **zonder maatregel** geweigerd worden. Spelers die niet betrokken zijn bij een spelerwissel moeten zich niet ophouden bij de wisselzone.
- 15.5.1 T Als de teller geen gebruik maakt van een zoemer of van een ander signaal en
D daarmee de spelerwissel goedkeurt, moet de teller eerst één hand opsteken als de
R spelerwissel reglementair is en vervolgens twee handen opsteken zodra hij klaar is met de spelerwissel te noteren. Nadat het eerste paar gewisseld is, kan het tweede paar naar de zijlijn komen en wordt dezelfde procedure (één hand, twee handen) gevolgd.
- 15.6 A Het is erg belangrijk dat de spelers snel maar rustig komen aanlopen en zich opstellen in de wisselzone.
De wisselprocedure is er op gericht om het ritme van de wedstrijd te behouden en vertragingen door de procedure van de spelerwissel te voorkomen.
Het is de verantwoordelijkheid van de 2^e scheidsrechter en de teller om de fluit of de zoemer niet te hoeven gebruiken als de wisselspeler niet speelklaar in de wisselzone komt (spelregels 15.10.3a en 15.10.4). Wanneer de wisselspeler niet speelklaar in de wisselzone komt en dit heeft geen spelophouden tot gevolg, moet de spelerwissel worden geweigerd door de 2^e scheidsrechter zonder enige maatregel op te leggen.
Volgens deze spelerwissel procedure moeten de maatregelen voor spelophouden, doordat de spelerwissels wel speelklaar in de wissel zone zijn, tot het minimum beperkt worden.
- 15.7 A Wanneer een speler geblesseerd raakt, moet de 1^e of 2^e scheidsrechter vragen om een spelerwissel. Wanneer een speler ernstig geblesseerd raakt terwijl de bal in het spel is, wordt de rally direct afgefloten (dubbelfout) en toestemming verleend voor verzorging.
Een uitzonderlijke spelerwissel, ten gevolge van een blessure kan worden toegestaan, zelfs buiten het aantal van de officiële wisselmogelijkheden, door elke speler die op het moment van de blessure niet in het veld staat (regel 15.7) (m.u.v. de Libero of zijn vervanger).
Elke speler die door een uitzonderlijke spelerwissel gewisseld is, mag gedurende die wedstrijd niet meer terugkeren in het veld. Een uitzonderlijke spelerwissel wordt nooit meegeteld in het aantal van de reglementaire spelerwissels.
De scheidsrechters moeten duidelijk onderscheid maken tussen onreglementaire spelerwissels (als een team een onreglementaire spelerwissel heeft uitgevoerd en het spel weer hervat is en de teller en de 2^e scheidsrechter het niet opgemerkt hebben) en een verzoek om een onreglementaire spelerwissel die op het moment van aanvragen afgewezen wordt, omdat de teller en de 2^e scheidsrechter zich realiseren dat deze onreglementaire spelerwissel is. Dit verzoek om een onreglementaire spelerwissel moet worden afgewezen en er moet een maatregel voor spelophouden worden opgelegd.
- 15.8 Voor aanvang van de set is een spelerwissel toegestaan, die genoteerd moet worden als een reglementaire spelerwissel. De coach moet dan wel het officiële wisselteken maken. T11(5)

Handleiding en Instructie Arbitrage

- 15.9 Scheidsrechters moeten de regels omtrent een "onjuist verzoek" (Regel 15.11) zorgvuldig bestuderen en goed toepassen:
- wat betekent een "onjuist verzoek"
 - wat zijn de typische gevallen van een "onjuist verzoek"
 - wat is de procedure in geval van een "onjuist verzoek"
 - wat moet er gedaan worden als een team een "onjuist verzoek" herhaalt
- Gedurende de wedstrijd moet de 1^e scheidsrechter de 2^e scheidsrechter controleren of hij de regels omtrent een "onjuist verzoek" correct toepast. De 2^e scheidsrechter moet zich er zeker van zijn dat elk onjuist verzoek correct wordt genoteerd in het aparte vakje op het wedstrijdformulier of in de kolom "opmerkingen".
- 15.10 Er is verschil tussen een "Libero vervanging" (regel 19.3.2) en een reglementaire spelerwissel die door de 2^e scheidsrechter toegestaan wordt en genoteerd wordt op het wedstrijdformulier. Als het e-score systeem wordt gebruikt moet de teller de Libero vervangingen met behulp van de assistent teller in het systeem inbrengen. De teller houdt ook het aanwijzen van een nieuwe Libero bij.

Regel 16 Spelophouden

- 16.1 De scheidsrechter moet goed op de hoogte zijn van de principes en soorten van spelophouden en welke maatregelen hij hierbij kan opleggen. Hij moet vooral het verschil weten tussen een "onjuist verzoek" en een "maatregel voor spelophouden". En welke gevolgen beide hebben.
- 16.2 De scheidsrechters moeten proberen alle opzettelijke of onopzettelijke acties die spelophouden tot gevolg hebben te voorkomen.
- Voorbeeld van spelophouden:
Een speler houdt het spel op door te vragen aan de scheidsrechter om zijn schoenveters vast te mogen maken. Dit moet meteen gestraft worden door een maatregel voor spelophouden. Het is dan een waarschuwing (gele kaart) voor spelophouden als het de 1^e keer is.
Voornaamste oorzaken van spelophouden komen voor bij:
- Het aantal spelerwissels
 - Het aantal time-outs
 - Onnodig verzoeken tot of te lang dweilen van de vloer
- Elke speler die aan de scheidsrechter vraagt om zijn schoenveters vast te mogen maken, laat zien dat hij de wedstrijd wil vertragen en is daarom de veroorzaker van spelophouden en verdient een maatregel voor spelophouden opgelegd te krijgen.
- 16.3 Maatregelen voor spelophouden zijn tegen het team gericht en niet tegen de overtreding van het individuele teamlid dat het spelophouden heeft veroorzaakt.
- 16.4 Een waarschuwing voor spelophouden wordt gegeven door met de gele kaart de linker pols aan te raken T11 (25). De gele kaart moet genoteerd worden door middel van een **S**(spelophouden) in de tabel van maatregelen in de kolom **W**(waarschuwing).
- 16.5 Een bestraffing voor spelophouden wordt gegeven door met de rode kaart de linker pols aan te raken T11 (25). De rode kaart moet genoteerd worden door middel van een **S** voor spelophouden in de tabel van maatregelen in de kolom **B**(bestrafing).
- 16.6 Schoonmaken van de speelvloer (dweilen).
Het belangrijkste doel van de huidige procedure voor dweilen die gevolgd wordt, heeft te maken met de veiligheid van de spelers en het verzekeren van een natuurlijke voortgang van de wedstrijd. Er wordt hierbij een onderscheid gemaakt tussen de Ere- en Top-divisie (quick moppers) en de overige nationale divisies en de hoogste klassen van de Regio.
- ET In de overige divisies en klassen is het gebruikelijk dat een handdoek, om de vloer droog te maken, aanwezig is bij de tellertafel. De teams mogen hier gebruik van

Handleiding en Instructie Arbitrage

maken, op aangeven van de scheidsrechter.

De 2^e (of 1^e) scheidsrechter bepaalt of er gedweild moet worden. De scheidsrechters moeten erop toezien dat de dweltpauze niet een verkapt time-out wordt.

Er staat nergens dat de 2^e scheidsrechter moet meelopen met de "dweiler". Als de dweltpauzes te lang gaan duren en daar is al eens op gewezen, dan kan daar een maatregel voor spelophouden voor worden opgelegd.

Zo nodig kan de 2^e scheidsrechter ook meelopen om het dweilen te controleren.

Dit is echter niet altijd noodzakelijk, omdat dan de 2^e scheidsrechter vaak de dwel in zijn handen gestopt krijgt als de dweltpauze voorbij is. Dit is niet de bedoeling.

Bij grote natte plekken blijft het wel van essentieel belang dat, uit voorzorg voor de veiligheid van de spelers, de vloer droog wordt gemaakt ook al duurt dat wat langer dan gewenst.

Regel 17 Uitzonderlijke spelonderbrekingen

- 17.1 A Wanneer een geblesseerde/zieke speler niet reglementair kan worden gewisseld dan heeft de coach het recht om een uitzonderlijke spelerwissel aan te vragen. Hiervoor kan hij elke speler kiezen die niet op het speelveld staat behalve de Libero(s) of de vervangen speler voor de Libero. De uitzonderlijk gewisselde speler mag niet meer terugkeren in deze wedstrijd.
- 17.2 A Wanneer een geblesseerde/zieke speler niet reglementair of uitzonderlijk kan worden gewisseld wordt aan de speler 3 minuten hersteltijd gegeven maar slechts eenmaal voor deze speler in deze wedstrijd.
- 17.3 A Als er een 2^e bal binnen de lijnen van het speelveld komt, moet altijd worden afgefloten en moet "dubbelfout" worden gegeven. Het maakt niet uit waar de bal het speelveld binnenkomt.
A Als er een 2^e bal de speelruimte binnenkomt, bepaalt de 1^e scheidsrechter of dat hinder oplevert voor een van de teams. Als dat het geval is, moet ook hier de rally worden afgefloten en moet er een "dubbelfout" worden gegeven.

Regel 18 Pauzes en wisselen van spelhelft

- 18.1 A In de pauzes tussen de sets mogen de spelers volleyballen gebruiken maar niet de wedstrijdbal(len) om in de vrije zone in te spelen.
- 18.2 A In de beslissende set wisselen beide teams van spelhelft zodra het leidende team 8 punten heeft bereikt. Als het achtste punt wordt gemaakt door het team dat de laatste opslag ontving, moet dit team eerst één plaats doordraaien alvorens het team gaat opslaan na het wisselen van spelhelft. Dit moet gecontroleerd worden door de teller en de scheidsrechters.
- 18.3 ET Tussen de sets blijven de ballen bij de ballenkinderen #2 en #5, alleen in de pauze tussen de vierde en de vijfde set neemt de 2e scheidsrechter één bal in zijn bezit en geeft deze aan het begin van de vijfde set aan de speler die moet gaan serveren.
Tijdens time-outs en spelerswissels en bij het wisselen van de spelhelft in de 5e set blijven de ballen bij de ballenkinderen.
- 18.4 D Wanneer er geen ballenkinderen zijn (en er niet met het 3-ballensysteem gespeeld wordt), moet de 2^e scheidsrechter zich er altijd van vergewissen waar de wedstrijdbal is, omdat hij daar verantwoordelijk voor is. Aan te bevelen voor de (2^e) scheidsrechter is om in de pauzes tussen de sets de wedstrijdbal in zijn bezit te nemen.

Regel 19 De Libero

- 19.1 A Wanneer de coach de actieve Libero wil vervangen door de 2^e Libero dan geldt dezelfde procedure als een Liberovervanging met een speler.
- 19.2 A Als een foutieve Liberovervanging is uitgevoerd, dan moet volgens regel 19.3.2.9. gehandeld worden (Consequenties zijn dezelfde als bij het uitvoeren van een

Handleiding en Instructie Arbitrage

- onreglementaire spelerwissel. Herstellen + een maatregel voor spelophouden opleggen).
- 19.3 A In het geval dat de actieve Libero geblesseerd raakt en er is geen 2^e Libero op de spelerslijst vermeld of de 2^e Libero (nu actief) raakt geblesseerd, dan kan de coach een van de spelers aanwijzen als nieuwe Libero (behalve de vervangen speler). Deze nieuwe Libero wordt aangewezen door middel van het aanwijzen van een speler die op het moment van aanwijzing niet op het speelveld staat opgesteld. De coach doet dat door middel van een melding of teken aan de scheidsrechter. (Zie Regel 19.4.2)
- Deze procedure staat gelijk aan de procedure van de vervanging van de Libero wanneer de aanwijzing van een nieuwe Libero gedaan wordt direct na een blessure, of is gelijk aan de procedure van een Liberovervanging wanneer de aanwijzing van de nieuwe Libero later wordt uitgevoerd.
- Dit moet gedaan worden met een melding/teken door de coach/aanvoerder in het veld aan een van de scheidsrechters zodra de beslissing is genomen om de geblesseerde Libero te vervangen.
- 19.4 Let op het verschil tussen het uitvoeren van een uitzonderlijke spelerwissel naar aanleiding van een geblesseerde/zieke speler en het uitvoeren van de aanwijzing van een nieuwe Libero voor een geblesseerde/zieke Libero.
- Wanneer een speler geblesseerd raakt (of ziek wordt) en er is geen mogelijkheid om deze speler reglementair te wisselen, dan kan iedere speler (behalve de Libero en zijn vervangen speler) die niet op het speelveld staat opgesteld worden gewisseld voor de geblesseerde speler.
- 19.5 Vergelijk dit met het aanwijzen van een nieuwe Libero wanneer elke speler die niet op het speelveld is op het moment van de aanwijzing (behalve de vervangen speler of een eerdere actieve Libero die niet meer in staat was verder te spelen) de nieuw aangewezen Libero kan worden.
- Wees je bewust van het feit dat het aanwijzen van een nieuwe Libero een optie is welke de coach kan gebruiken of niet.
- Om de betekenis van regel 19.3.2 goed te begrijpen moeten de scheidsrechters aandacht schenken aan het verschil tussen de hetgeen vermeld staat in regel 25.2.2.2 die aangeeft dat de teller elke fout moet aangeven direct na de service en de regel 28.2.2.2 welke aangeeft dat de (ass.) teller de scheidsrechters direct moet informeren over elke fout met betrekking tot de Liberovervanging zonder de vermelding van "na de service". Dit betekent dat de (ass.) teller de scheidsrechters direct moet informeren als dit zich voordoet en regel 7.7.2 moet alleen worden toegepast in het geval dat de (ass.) teller de fout bij de Liberovervanging heeft gemist en een of meer rally's alweer zijn gespeeld.
- 19.6 De Libero kan, om welke reden dan ook, niet meer in staat worden verklaard om verder te spelen (geblesseerd, ziek, uit het veld gestuurd of gediskwalificeerd) door de coach of als de coach niet aanwezig is door de aanvoerder in het veld.
- 19.7 E In de Eredivisie is een Liberovervanging definitief als die is ingevoerd in de e-score.

Regel 20/21 Voorschriften voor het gedrag + wangedrag en de bijbehorende maatregelen

Algemeen:

Deelnemers moeten zich gedragen in de geest van sportiviteit en "fair-play", niet alleen tegenover de scheidsrechters, maar ook tegenover alle andere officials, de tegenpartij, ploeggenoten en de toeschouwers.

Zelfs als er zich situaties voordoen waarin door spelregels en bindende richtlijnen niet voorzien is, zoals wangedrag en verbale agressie van supporters, moet dit zonder aarzelen worden aangepakt. Verbaal geweld, ongeacht met welke bewoordingen dit geuit wordt, ten overstaan van spelers of officials kan niet

Handleiding en Instructie Arbitrage

getolereerd worden; niemand komt naar een volleybalwedstrijd toe om zich te laten kleineren of om zich de huid vol te laten schelden. Belastende en beledigende opmerkingen en/of gebaren worden niet geaccepteerd. Dit geldt zowel voor binnen als voor buiten het speelveld.

Alle scheidsrechters in de Nederlandse competitie zijn verplicht gepast te reageren op elke vorm van onbehoorlijk gedrag en op een gebaar met betrekking tot het uiterlijk, geloofsovertuiging, geaardheid of wat dan ook. De reactie van de scheidsrechter zal hier vermanend dan wel bestraffend zijn, naar gelang de situationele omstandigheden. Daartoe behoren ook de volgende voorbeelden:

- 1 Aan beide aanvoerders wordt de opdracht gegeven om samen met hun teamgenoten en hun supporters de rust en de sportiviteit te bewaken, al dan niet toegevoegd met de opmerking dat de aanvoerders het publiek erop dienen te wijzen dat hun team en vereniging mogelijk het slachtoffer zal worden van de verder te nemen maatregelen.
- 2 Als dat niet het gewenste resultaat oplevert, onderbreekt de scheidsrechter de wedstrijd en geeft aan beide teams de opdracht om naar hun kleedkamers te gaan. Na een passende onderbreking (minimum 5 minuten, maximaal 15 minuten) wordt er geprobeerd om de wedstrijd alsnog normaal verder te laten verlopen (stand, opstelling en wie de service heeft is idem als voor het moment van de onderbreking).
- 3 Indien na een onderbreking, als genoemd bij punt 2, de rust onder de toeschouwers toch nog niet is teruggekeerd, de rust verder moeilijk of niet te handhaven is of de onrust even later tóch weer terugkomt, dan zal de scheidsrechter de wedstrijd definitief staken.

In geval dat het tot een handgemeen komt tijdens een wedstrijd moet de scheidsrechter altijd en onmiddellijk de wedstrijd staken en niet meer hervatten. Vanzelfsprekend wordt er van elke gebeurtenis die leidt tot een onderbreking of beëindiging van de wedstrijd, door de scheidsrechter een rapport opgemaakt, zoals dat is voorgeschreven en dit moet dan binnen 10 dagen worden opgestuurd naar het hoofdkantoor t.a.v. de Strafvervolgingscommissie van de Nevobo. Het spreekt voor zich dat er van elk incident voor, tijdens en na de wedstrijd, eveneens een rapport dient te worden gemaakt door de scheidsrechter, waarbij nog opgemerkt wordt dat zowel de tweede scheidsrechter alsook de eerste scheidsrechter een rapport dienen te maken en op te sturen.

Dit laatste geldt ook voor een eventueel aanwezig jurylid!

Wij herinneren er bovendien aan dat het de taak is van de zaalbeheerder, het verenigingsbestuur en de beide ploegen om zo nodig de officials in bescherming te nemen. Elke aantasting van de fysische integriteit van de officials zal bestraft worden.

- 20.1 A De vereniging is verantwoordelijk voor de goede gang van zaken bij hun thuiswedstrijden. In geval van wangedrag door niet-Nevobo leden wordt de thuish spelende vereniging verantwoordelijk gesteld. Dit kan leiden tot strafvervolgning tegen de vereniging.
- 20.2 A Het is belangrijk om te weten dat volgens regel 21.2.1 het gedrag van de deelnemers respectvol en beleefd moet zijn, ook ten opzichte van de officials, de eigen teamleden, de tegenstander en de toeschouwers.
Als het gedrag van de coach of enig ander teamlid de normen overschrijdt zoals beschreven in regel 21 dient de 1^e scheidsrechter direct de nodige maatregelen te treffen. Een volleybalwedstrijd is een sportieve show van spelers in het veld, maar niet een show van de teamstafliden. Scheidsrechters moeten dit onderscheid niet negeren. Als de enig teamstaflid zich te buiten gaat aan beledigende of agressieve

Handleiding en Instructie Arbitrage

benadering van officials, tegenstanders, eigen teamleden of toeschouwers, moet de 1^e scheidsrechter de tabel van maatregelen strikt toepassen. De show gaat om het spel op het speelveld en niet om de randverschijnselen die afbreuk doen aan het belangrijkste doel om de toeschouwers te laten genieten van een spectaculair spelletje volleybal. De aandacht van het publiek mag niet worden afgeleid door deze randverschijnselen.

- 21.1 A Het is absoluut noodzakelijk om de nieuwe toepassingen van deze regels goed te bestuderen om de intentie-, de tekst en de inhoud van de nieuwe tabel van maatregelen goed te kunnen begrijpen.
- 21.2 A Het is belangrijk om te onthouden, dat volgens regel 21.2.1, het gedrag van de deelnemers respectvol en beleefd dient te zijn, ook naar alle officials, medespelers, tegenstander en toeschouwers. Scheidsrechters mogen dit niet negeren!
- 21.3 A Regel 21.1 behandelt "kleine misdragingen" welke niet onderhevig zijn aan maatregelen. Het is de verplichting van de 1^e scheidsrechter om te voorkomen dat de teams tot aan het niveau van bestraffingen komen. Dit kan in twee etappes gedaan worden: de eerste stap is een mondelinge waarschuwing via de aanvoerder in het veld geven (geen kaarten, geen registratie op het wedstrijdformulier). De tweede stap is door het geven van een gele kaart aan een lid van het team. Deze waarschuwing is geen bestraffing, maar een waarschuwing aan dat lid van het team (en daardoor aan het gehele team). Het hele team heeft nu het einde van de mogelijkheid om een waarschuwing te krijgen bereikt. Dat geldt voor de gehele wedstrijd. Het heeft geen directe consequenties (maar wordt wel geregistreerd op het wedstrijdformulier). De 1^e scheidsrechter kan hier flexibel mee omgaan.
- 21.4 A Regel 21.2 behandelt het "gedrag dat tot maatregelen leidt". Overeenkomstig deze regel wordt onbehoorlijk, beledigend of agressief gedrag serieus bestraft. Dit wordt op het wedstrijdformulier geregistreerd in de tabel van maatregelen. Het principe hiervan is dat herhaling van wangedrag door dezelfde persoon leidt tot een zwaardere bestraffing voor iedere hierna volgende overtreding.
- 21.5 A De praktische consequenties voor misdragingen van teamleden die worden opgelegd door de 1^e scheidsrechter zijn:
- 21.5.1 Voor teamleden op het speelveld:
De 1^e scheidsrechter dient te fluiten, (gewoonlijk als de bal uit het spel is, maar zo snel mogelijk indien het een serieuze vorm van wangedrag is). Hij gebiedt de te bestraffen speler naar de scheidsrechtersstoel te komen. Wanneer de speler in de nabijheid van de scheidsrechtersstoel is toont de 1^e scheidsrechter de van toepassing zijnde kaart en zegt: "Ik geef je een bestraffing" of "ik stuur je uit het veld voor de set" of "ik diskwalificeer je voor de gehele wedstrijd."
De 2^e scheidsrechter dient deze actie te herkennen en instrueert de teller om de juiste maatregel op het wedstrijdformulier te laten noteren.
Indien de teller merkt, dat de beslissing van de 1^e scheidsrechter niet is toegestaan volgens de officiële volleybalregels of in strijd is met de tabel van maatregelen, dan dient hij de 2^e scheidsrechter onmiddellijk hierover te informeren. De 2^e scheidsrechter op zijn beurt, na controle van het advies van de teller, stelt hiervan de 1^e scheidsrechter op de hoogte. Indien de 1^e scheidsrechter de opmerking van de teller en van de 2^e scheidsrechter niet accepteert, dient de teller de beslissing van de 1^e scheidsrechter in de kolom "opmerkingen" te noteren.
- 21.5.2 Voor teamleden niet op het speelveld:
De 1^e scheidsrechter dient te fluiten, (gewoonlijk als de bal uit het spel is, maar zo snel mogelijk indien het een serieuze vorm van wangedrag is). Hij gebiedt de aanvoerder naar de scheidsrechtersstoel te komen. Dan toont de 1^e scheidsrechter de van toepassing zijnde kaart en zegt: "Ik geef speler nummer.... (of een teamstaflid) een bestraffing voor" of "ik stuur speler nummer.... (of een teamstaflid) uit het veld voor de set" of "ik diskwalificeer speler nummer.... (of een

Handleiding en Instructie Arbitrage

teamstafid) voor de gehele wedstrijd." De aanvoerder dient het desbetreffende teamlid, welke op moet gaan staan om de bestraffing te accepteren door zijn hand op te steken, op de hoogte te stellen van deze beslissing.

Terwijl de hand van het teamlid opgestoken wordt, laat de 1^e scheidsrechter de betreffende kaart(en) duidelijk zien opdat de maatregel door de teams, 2^e scheidsrechter, teller en publiek duidelijk zichtbaar is en begrepen wordt.

21.5.3 Bij het opleggen van maatregelen tussen de sets in.

Bij het opleggen van een maatregel voor wangedrag dient de 1^e scheidsrechter de bijbehorende kaart te tonen voor het begin van de volgende set. Indien dit plaatsvindt tijdens een TO zal de teller het resultaat noteren op aan het eind van de TO.

In het geval van een "uitsluiting" of "diskwalificatie" dient de scheidsrechter direct via de aanvoerder de coach te informeren over de soort maatregel die opgelegd is (om dubbele bestraffing van het team te voorkomen). De 1^e scheidsrechter toont formeel de juiste kaarten (rood en geel gezamenlijk bij uitsluiting, rood en geel apart bij diskwalificatie) eerst bij aanvang van de volgende set.

21.6 A Tijdens de wedstrijd let de 1^e scheidsrechter op elke vorm van wangedrag en treedt overtuigend op indien maatregelen opgelegd moeten worden aan spelers of teamstafleden. Scheidsrechters dienen eraan herinnerd te worden dat hun functie bestaat uit het evalueren van de acties van de teamleden, en niet uit het "najagen" van kleine individuele fouten.

Het is noodzakelijk dat scheidsrechters, spelers en coaches het verschil bestuderen tussen misdragingen en maatregelen voor spelophouden met de erbij behorende tekens.

21.7 A Het niet bedanken van de scheidsrechter(s) door de aanvoerder na afloop van de wedstrijd is op zichzelf nog geen vorm van onbehoorlijk gedrag (regel 21.2.1). Slechts als het gepaard gaat met een andere vorm van wangedrag, kan er een reden zijn om een strafmaatregel op te leggen. Dat kan dus ook nog na de wedstrijd.

21.8 A Indien een 1e scheidsrechter direct rood en geel in één hand of direct rood en geel apart aan een teamlid heeft gegeven, dient hij met de 2e scheidsrechter en apart door het eventueel aanwezige jurylid/beoordelaar/begeleider een "Rapport inzake strafbare feiten" in te vullen en binnen 3 x 24 uur op te sturen naar de Strafvervolgingscommissie p/a Hoofdkantoor Nevobo. De 1^e scheidsrechter dient dan zoveel mogelijk gegevens op het formulier in te vullen en een zo gedetailleerd mogelijke toelichting te geven op alle relevante zaken. Ook de verklaringen van eventuele getuigen zijn zeer belangrijk. Deze getuigen moeten met hun adresgegevens op het formulier worden vermeld zodat de Strafvervolgingscommissie deze getuigen kan horen over het voorval.

Regel 22 Scheidsrechterskorps en procedures

- 22.1 A Het is erg belangrijk dat de scheidsrechters alleen het einde van een rally aangeven wanneer aan één van de twee onderstaande voorwaarden is voldaan:
- Zij weten zeker dat er een fout is gemaakt of er invloed van buitenaf in het spel is
 - Zij hebben de aard van de fout vastgesteld.
- 22.2 A Om de teams exact te informeren over de aard van de fout waarvoor gefloten is, dienen de scheidsrechters gebruik te maken van de officiële tekens (zie de regels 22.2 en 28.1). Alleen deze tekens en geen andere (nationale of persoonlijke tekens) mogen worden toegepast!
- 22.3 A Door het sneller worden van het spel, kunnen er problemen ontstaan doordat scheidsrechters fouten maken. Om dit te voorkomen, dient het scheidsrechterkorps onderling nauw samen te werken en na iedere spelactie oogcontact te hebben met elkaar om elkaars beslissing te bevestigen.

Handleiding en Instructie Arbitrage

- 22.4 A Als om welke reden dan ook er geen 2^e scheidsrechter en/of geen lijnrechters aanwezig is/zijn, kan de wedstrijd toch rechtsgeldig doorgaan.

Regel 23 1^e scheidsrechter

- 23.1 A De 1^e scheidsrechter fluit voor de service en geeft direct daarna het teken voor de service, waarmee de rally begint.
- 23.2 A Zo mogelijk moet de 1^e scheidsrechter zijn taak staande uitvoeren. De 1^e scheidsrechter moet altijd samenwerken met zijn medeofficials (2^e scheidsrechter, teller, lijnrechters). Hij moet ze hun werkzaamheden binnen hun competentiemogelijkheden en binnen hun verantwoordelijkheden laten uitvoeren. Bijvoorbeeld:
Na het fluiten voor het einde van een rally, moet de 1^e scheidsrechter onmiddellijk naar zijn overige officials kijken en pas daarna zijn uiteindelijk beslissing nemen en dit aangeven met de officiële tekens:
- om te beslissen of de bal "in" of "uit" is, moet hij altijd kijken naar die lijnrechter, die voor de lijn verantwoordelijk is, het dichtste bij de plaats waar de bal de grond raakte; (ondanks dat de 1^e scheidsrechter zelf niet de lijnrechter is, heeft hij natuurlijk altijd het recht toe te zien op het werk van zijn mede-officials/collega's en zelfs om ze te overrulen).
 - tijdens de wedstrijd, moet de 1e scheidsrechter steeds naar de 2e scheidsrechter kijken (zo mogelijk na elke rally en ook voordat er gefloten wordt voor de service) om zich te vergewissen of deze een fout aangeeft of niet (zoals bij 4 x spelen of bij touché).
- E Indien er ook een jurylid aanwezig is, (Eredivisie) dient de 1e scheidsrechter ook met hem samen te werken. Met name bij een Juryberaad.
- 23.3 A De vraag of de uitgeslagen bal aangeraakt was door het ontvangende team (bijv. de blokkeerder of een achterspeler in het veld) wordt gecontroleerd door de 1^e scheidsrechter en de lijnrechters. Maar de 1^e scheidsrechter beslist en geeft uiteindelijk het definitieve teken, nadat hij de ondersteunende tekens van de medeofficials gezien heeft. De 1^e scheidsrechter mag nooit aan een speler vragen of deze de bal wel of niet heeft aangeraakt.
- 23.4 A De 1^e scheidsrechter dient er altijd voor te zorgen dat de 2^e scheidsrechter en de teller genoeg tijd hebben om hun werk goed te kunnen doen en om alles goed te kunnen noteren en controleren (bijvoorbeeld of de aangevraagde spelerwissel rechtsgeldig is, alvorens deze toe te staan en te registreren). Als de 1^e scheidsrechter zijn medeofficials niet voldoende tijd geeft om hun werk goed te doen, zullen de 2^e scheidsrechter en de teller niet in staat zijn om de eerstvolgende actie van de wedstrijd goed te kunnen volgen. Hetgeen weer fouten door deze officials tot gevolg kan hebben.
Als de 1^e scheidsrechter niet de nodige tijd aan de 2^e scheidsrechter en aan de teller geeft om alles goed te kunnen registreren en te kunnen controleren, moet de 2e scheidsrechter fluiten en daarmee de rally onderbreken.
- 23.5 A De 1e scheidsrechter mag iedere beslissing van zijn medeofficials en van hemzelf veranderen. Als hij een beslissing heeft genomen (en er voor gefloten heeft), en hij ziet daarna pas dat één van zijn collega-officials bijvoorbeeld een andere beslissing aangeeft, dan kan hij:
- als hij er zeker van is dat hij gelijk heeft, bij zijn beslissing blijven;
 - als hij ervan overtuigd is dat hijzelf een verkeerde beslissing heeft genomen, deze beslissing herroepen;
 - als hij ervan overtuigd is dat er twee fouten van spelers van verschillende teams op hetzelfde moment gemaakt zijn, een dubbelfout geven;
 - als hij ervan overtuigd is dat de beslissing van de 2^e scheidsrechter verkeerd was, deze beslissing terugdraaien. Bijvoorbeeld bij het onterecht fluiten door de 2^e scheidsrechter voor een opstellingsfout, dan kan hij deze beslissing, indien hij ervan overtuigd is dat de 2e scheidsrechter een beoordelingsfout maakte of

Handleiding en Instructie Arbitrage

- na een protest van de aanvoerder, deze beslissing terugdraaien en een dubbelfout geven. De rally wordt dan overgespeeld.
- 23.6 A Als de 1e scheidsrechter vindt dat één van de andere officials niet bekend is met de taken die bij diens functie horen of niet objectief handelt in de wedstrijd, moet hij deze, (indien mogelijk) laten vervangen.
- 23.7 A Alleen de 1e scheidsrechter is bevoegd om een maatregel voor wangedrag of voor spelophouden op te leggen. De 2e scheidsrechter, de teller en de lijnrechters hebben dit recht niet. Als laatstgenoemden enige onregelmatigheid opmerken, moeten zij dit signaleren en melden aan de 1^e scheidsrechter. De 1^e scheidsrechter legt dan de juiste maatregel op.
- 23.8 A Naast de standaardinstructie aan de lijnrechters zou de scheidsrechter met de vlag in de hand de lijnrechters voor kunnen doen hoe de houding moet zijn en hoe de juiste tekens moeten worden gegeven.
- 23.9 A De 1^e scheidsrechter moet op het eind van de wedstrijd het wedstrijdformulier controleren en dit als laatste ondertekenen. In de Eredivisie ondertekent het Jurylid als laatste.

Regel 24 2^e scheidsrechter

- 24.1 A De 2^e scheidsrechter moet dezelfde bevoegdheid hebben als de 1^e scheidsrechter. Als de 1^e scheidsrechter uit zou vallen, moet hij in staat zijn diens taken direct over te nemen. (Zie hiervoor de Leidraad 3.3 Bevoegdheid tot het leiden van wedstrijden).
- 24.2 A De taken van de 2^e scheidsrechter zijn in regel 24 van de Spelregels duidelijk omschreven.
- 24.3 A Zorg dat je de verantwoordelijkheden van de 2^e scheidsrechter goed bestudeert, vooral met betrekking tot die regels waarin vermeld staat wanneer de 2^e scheidsrechter een beslissing moet nemen (beslissen, fluiten en aangeven van de gemaakte fout en welke speler deze fout gemaakt heeft) - regel 24.3.2. De 2^e scheidsrechter geeft alleen de tekens aan die behoren bij zijn verantwoordelijkheden. Alleen wanneer de 2^e scheidsrechter voor een fout fluit, welke tot zijn competentie behoort, dient hij daarna ook nog de 1^e scheidsrechter te volgen met de kant aan te wijzen van het team dat het recht van service krijgt. Dit houdt in dat waar bij de tekens (zie Tekening 11) alleen een **E** staat (**E**erste scheidsrechter) dient de 2^e scheidsrechter de 1^e scheidsrechter niet te volgen met zijn tekens. De volgende tekens zijn dus **niet** meer van belang voor de 2^e scheidsrechter: 9 en 24
- 24.4 A Als de acties zich tijdens het spel in de buurt van het net bevinden, moet de 2^e scheidsrechter zich concentreren op de netfouten, het onder het net doorkomen van spelers over de middellijn en op de acties gemaakt aan de zijde van het blokkerende (ontvangende) team.
- 24.5 A LET OP!
Regelmatig wordt er gefloten voor een netfout die er geen is. Bestudeer deze regel goed. Als de actie van de speler niet een actie is die het spelen van de bal betreft, dient er niet voor een netfout gefloten te worden. En als het net per ongeluk (haren van een speler) wordt aangeraakt en de tegenstander wordt er niet door gehinderd, dan is het geen netfout. In dat geval houdt de 2^e scheidsrechter het spel op door geheel ten onrechte te fluiten.
- 24.6 A De 2^e scheidsrechter moet vóór en tijdens de wedstrijd met het opstellingsbriefje controleren of de spelers in de juiste positie in het veld staan. Bij dit controleren wordt de 2^e scheidsrechter geassisteerd door de teller, die hem vertelt welke speler op positie 1 staat (aan service is). Door het opstellingsbriefje te draaien kan hij dan vaststellen wie op positie 2 enz. staat. Hij gaat de spelers niet op hun plaats zetten wanneer ze verkeerd staan opgesteld. De 2^e scheidsrechter vertelt aan de aanvoerder in het veld of aan de coach dat de opstelling niet klopt en hij

Handleiding en Instructie Arbitrage

- laat dan via een van hen de juiste opstelling innemen.
- 24.7 A De 2^e scheidsrechter moet erop letten dat de vrije zone vrij blijft van obstakels die een blessure kunnen veroorzaken bij spelers (bijv. drinkflessen, medische koffer, wisselbordjes). De vrije zone eindigt vóór de bank, dus attributen op de bank zijn toegestaan tenzij zij blessures kunnen veroorzaken.
- 24.8 A Tijdens een time-out (en ook tijdens een TTO) is het niet de bedoeling dat de 2^e scheidsrechter statisch bij de paal blijft staan. Hij regelt het randgebeuren door:
- naar de (stok)dweilers te gaan, om ervoor te zorgen dat ze direct als groep beginnen;
 - naar de teams te gaan om er voor te zorgen dat ze naar de vrije zone gaan, nabij de spelersbank;
 - naar de teller te gaan om zijn werk te controleren en eventueel informatie te ontvangen of te verstrekken; (Libero in of uit het veld op dat moment)
 - naar de assistent-teller te gaan om informatie te verkrijgen over de positie van de Libero;
 - opnieuw naar de (stok)dweilers te gaan om te kijken of ze klaar zijn met hun werk;
 - naar de 1^e scheidsrechter te gaan; op verzoek van de 1^e scheidsrechter of indien noodzakelijk kunnen beide scheidsrechters elkaar informeren.
 - naar de teams te kijken of zij niet te vroeg het speelveld in lopen en of de Libero weer op de juiste positie terugkeert in het veld.
- 24.9 A Indien er voor de vierde maal een bal wordt gespeeld, moet de 2^e scheidsrechter dit onopvallend aangeven met de hand voor zijn borst. Hij mag echter niet voor deze fout fluiten.
- 24.10 A Het beschikbaar stellen van andere assistenten dan in regel 22.1 genoemd, kan alleen via het wedstrijdreglement verplicht worden gesteld.
- 24.11 A Indien een 2^e scheidsrechter voor een netfout fluit, is het niet noodzakelijk om naar het net toe te lopen en het net aan te raken. Het net aanwijzen T11 (19) vanuit de positie waar hij zich op het moment van fluiten bevindt, is voldoende.
- 24.12 A De beste positie voor de 2^e scheidsrechter tijdens de wedstrijd is: ongeveer een meter links en een meter rechts van de paal en een meter achter de paal. Als er een actie is in de buurt van de 1^e scheidsrechter doet hij een stap naar voren. Is er een actie aan zijn kant, dan een stap naar achteren. Komt er een speler zijn richting uit om een bal te redden dan gaat hij aan de andere kant naast de paal staan. Hij rent niet van de paal weg. Hij zorgt er altijd voor dat hij na een rally, bij het geven van een teken, zich niet met een teken verschuilt achter de paal. Dus hij neemt voldoende afstand van de paal.
- 24.13 A De 2^e scheidsrechter dient de 1^e scheidsrechter te ondersteunen door direct na de rally aan de kant van het team te gaan staan dat de rally heeft verloren. Als de 2^e scheidsrechter al aan de goede kant staat en de 1^e scheidsrechter vraagt nadrukkelijk om ondersteuning, kan de 2^e scheidsrechter nog een extra stapje opzij maken.
- 24.14 A Na de rally stapt de 2^e scheidsrechter een stapje naar achter en kijkt naar de spelersbanken en coaches om zich te vergewissen van een mogelijke aanvraag voor een spelonderbreking. Zodra de 1^e scheidsrechter weer klaar is voor de volgende rally stapt de 2^e scheidsrechter weer naar voren en neemt hij zijn positie nabij de paal weer in.
- 24.15 A Plaats van de 2^e scheidsrechter tijdens time-out (zie hiervoor Regel 15.22 reglementaire spelonderbrekingen).
- 24.16 A Indien de 2^e scheidsrechter voor een opstellingsfout fluit, dient hij direct het betreffende teken te geven en daarna beide spelers aan te wijzen die de opstellingsfout maakten. De 1^e scheidsrechter wijst vervolgens de kant aan waar de service naar toe gaat. De 2^e scheidsrechter volgt de 1^e scheidsrechter daarin.
- 24.17 A De 2^e scheidsrechter moet op het eind van de wedstrijd samen met de 1^e

Handleiding en Instructie Arbitrage

scheidsrechter het wedstrijdformulier controleren en dit als voorlaatste ondertekenen.

Regel 25 De Teller

- 25.1 A Het werk van de teller is uitermate belangrijk. Alle scheidsrechters en lijnrechters, moeten weten hoe ze het wedstrijdformulier moeten invullen. Zo nodig moet elke official ook kunnen fungeren als teller.
- 25.2 A De teller moet:
- 25.2.1 na de ontvangst van het opstellingsbriefje en voor het begin van elke set controleren of dat de nummers van het opstellingsbriefje ook op het wedstrijdformulier staan. Zo niet, moet hij dit meteen melden aan de 2^e scheidsrechter
- 25.2.2 A aan de 2^e scheidsrechter alle time-outs en de 5^e en de 6^e spelerswissel per team aangeven of melden (de 2^e scheidsrechter geeft dat weer door aan de 1^e scheidsrechter en aan de coach);
- 25.2.3 A bij het betreffende team op het wedstrijdformulier het hokje aanvinken bij het aanvragen van het eerste onjuiste verzoek of indien hier geen hokje voor aanwezig is, dit eerste onjuiste verzoek per team noteren in de kolom "opmerkingen".
- 25.2.4 A goed samenwerken met de 2e scheidsrechter tijdens het wisselen van spelers. De 2e scheidsrechter staat tussen de paal en de tellertafel. De wisselspeler moet zich in de wisselzone bevinden en met een hand het wisselbordje omhoog houden
ET (alleen in de Ere- en Topdivisie). Als er meer dan één spelerswissel wordt uitgevoerd, moeten de opeenvolgende spelerwissels ook na elkaar plaatsvinden, zodat zowel de 2e scheidsrechter en de teller voldoende tijd hebben om te kijken of de gevraagde spelerswissels correct zijn en door kunnen gaan. De teller steekt daartoe een hand op (indien de teller niet over een zoemer of ander signaal beschikt) en de 2^e scheidsrechter laat de spelers wisselen. De teller kijkt hierbij naar het nummer op het bordje, het nummer op het shirt van de uit- en ingewisselde speler en noteert dit. Indien hij klaar is, geeft hij door het opsteken van twee handen aan dat de wedstrijd door kan gaan en dat het administratieve gedeelte van de spelerwisselprocedure voor wat hem betreft klaar is.
- 25.2.5 A In het geval dat er meerdere spelerwisselingen tegelijkertijd uitgevoerd worden, dient deze procedure dan ook meerdere keren herhaald te worden. De 2^e scheidsrechter herhaalt dit teken (twee handen omhoog) aan de 1^e scheidsrechter, als teken dat de wedstrijd voortgezet kan worden. Op dat moment dient de teller zich ervan te vergewissen dat de serveerder inderdaad de juiste persoon is volgens de rotatievolgorde. Indien dit niet het geval is, moet hij het spel stoppen door het indrukken van een zoemer (Eredivisie) of door de 2^e scheidsrechter te roepen,
E maar wel pas als de service is uitgevoerd. De 2^e scheidsrechter moet naar de tellertafel lopen en kijken of de beslissing van de teller juist is en vervolgens zowel de teams als de 1^e scheidsrechter op de hoogte brengen van de ontstane situatie.
- 25.2.6 A Als een aangevraagde spelerwissel niet reglementair blijkt te zijn, steekt de teller een hand op en beweegt die van links naar rechts en zegt: "dit verzoek is onreglementair". In dat geval weigert de 2^e scheidsrechter de spelerwissel, hij gaat naar de tellertafel en onderzoekt of de spelerwissel inderdaad onreglementair is. Indien dat het geval blijkt te zijn, moet de 1^e scheidsrechter een maatregel voor spelophouden opleggen. De teller noteert dit in de tabel van maatregelen. De 2^e scheidsrechter moet controleren of dat dit op de juiste wijze gebeurt.
- 25.2.7 E In de Eredivisie is het gebruik van een zoemer verplicht gesteld, met als doel om de aandacht van de scheidsrechter te vestigen op het aanvragen van een time-out met het juiste teken door de coach. Het kan nooit zo zijn dat een coach gaat schreeuwen tegen de 2^e scheidsrechter om zijn aandacht te trekken.
- 25.2.8 A Het is raadzaam de opstellingsbriefjes omgekeerd op het wedstrijdformulier te leggen op de plaats waar de opstelling op het formulier geschreven is. Hierdoor kunnen anderen dan de 2^e scheidsrechter de opstelling voor de volgende set niet

Handleiding en Instructie Arbitrage

- zien.
- 25.2.9 A De spelregels voorzien niet in een eventuele combinatie van wisselspeler en teller. Op grond van de spelregels kan deze combinatie dus niet worden verboden. De wedstrijdorganisatie (uit de Regio) kan hiervoor aanvullende bepalingen maken of een in de praktijk gegroeide situatie goedkeuren. In zo'n geval zal degene die als laatste als teller heeft gefungeerd het wedstrijdformulier verder moeten invullen en daarna als teller het formulier moeten ondertekenen.
- 25.3 A De coach of de aanvoerder blijft verantwoordelijk voor het geven van de juiste informatie door middel van het opstellingsbriefje. De teller is verantwoordelijk voor het juist overnemen van de informatie (van het opstellingsbriefje van iedere set) op het wedstrijdformulier. De 2^e scheidsrechter dient dat wel te controleren.
- 25.4 E De 2^e scheidsrechter moet voor de wedstrijd met de teller afspreken dat de teller tijdens de time-outs aangeeft of de Libero in het veld staat of niet. Dat doet de teller door zijn onderarm recht naar voren te steken als de Libero in het veld staat of zijn onderarm omhoog te steken als de Libero niet in het veld staat. Dat geldt natuurlijk voor beide teams.

Regel 26 De assistent teller

- 26.1 E Deze regel geldt alleen maar voor de Eredivisie en internationale wedstrijden. De assistent teller zit naast de teller. Wanneer de teller uitvalt en zijn taak niet meer kan uitvoeren, vervangt de assistent teller hem. De assistent teller zit naast de teller. Wanneer de teller uitvalt en zijn taak niet meer kan uitvoeren, vervangt de assistent teller hem. Hij is verantwoordelijk voor:
- de libero vervanging en controleert of dat de libero correct wordt vervangen
 - de controle van time-out (en internationaal van de TTO) door bij het begin en op het eind van de time-out op de zoemer te drukken
 - het bedienen van het handtelbord op de tellertafel
 - het controleren en het eventueel herstellen van de stand op het handtelbord
 - het aangeven van de plaats van de Libero tijdens een time-out (of TTO) door met één hand per team aan te geven of dat de Libero "in" of "uit" het veld staat
 - het ondersteunen van de teller door op de zoemer te drukken bij het aanvragen van een spelerwissel
- 26.2 De naam van de assistent teller moet ook ingevuld worden op het wedstrijdformulier. De assistent teller tekent ook na de wedstrijd het wedstrijdformulier af.

Regel 27 Lijnrechters

- 27.1 De regels 27.1 t/m 27.6 gelden voor **E-T-D**.
- a. Lijnrechter zijn is belangrijker dan je denkt. Je bent een onderdeel van de wedstrijdleiding. Je dient dit ook uit te stralen. Je moet zeker zijn van jezelf. Een lijnrechter die snel en resoluut een beslissing neemt, heeft over het algemeen zelf weinig problemen en zorgt er ook voor dat de andere officials niet in de problemen komen. Je bent als medeofficial niet alleen maar aanwezig voor de scheidsrechters en voor de spelers, maar uiteraard op dit niveau ook voor het publiek en de eventueel aanwezige media.
 - b. De internationale scheidsrechters moeten ook kunnen vlaggen bij internationale wedstrijden
 - c. De vlaggen van de lijnrechters moeten identiek en 40 cm bij 40 cm zijn. Er mag in de Nederlandse competitie reclame op staan. De kleur van de vlag moet contrasterend zijn met de kleur van de speelvloer en bij internationale wedstrijden moet de kleur van de vlag rood of geel zijn.
- 27.2 **Takenpakket**
- a. Lijnrechter, de naam zegt het al, houdt in dat je alle beslissingen omtrent de lijn(en) moet aangeven. De manier waarop je dat doet is mede bepalend voor

Handleiding en Instructie Arbitrage

hoe je overkomt en zegt iets over je uitstraling. Je houdt de vlag niet dwars voor je, maar je houdt de vlag met gestrekte arm naast de broekspijp aan de rechterkant. Zodra je aan moet geven of een bal in, uit of aangeraakt is, ga je meteen met beide voeten naast elkaar staan met de benen gestrekt en je kijkt naar de 1^e scheidsrechter. Je dient de vlag, met gestrekte arm, snel te bewegen naar de grond, c.q. naar het plafond. "De bal is aangeraakt" geef je uiteraard aan, door de andere hand boven op de vlag te leggen. Zorg dat je dan met de vlag onder ooghoogte blijft zodat je de 1e scheidsrechter kunt blijven zien. Zie voor deze situaties de tekens 1, 2 en 3 bij tekening 12 in deze Instructies.

- b. Bal is aangeraakt, T12 (3): de vlag omhoog steken en de bovenkant van de vlag met de handpalm van de vrije hand aanraken. Niet hoger dan ooghoogte omdat de lijnrechter altijd oogcontact moet blijven houden met de 1e scheidsrechter. Het aangeven van touchés moet gedaan worden voor alle touchéballen, zowel de ballen die naar je toe komen, als de ballen die van je af worden geslagen.
- c. Verder behoren de zijband in het net en de antenne ook tot je bevoegdheden. Elke bal die de antenne raakt, moet je aangeven middels het wijzen met een vinger naar de antenne, de vlag de hoogte in brengen en een keer naar links en een keer naar rechts zwaaien T12 (4). De 1e scheidsrechter moet dat bij de instructie voordoen.
- d. Wanneer de bal eerst de handen van de blokkeerder en vervolgens de antenne raakt of andersom, moet de lijnrechter bal "uit" aangeven door met de vlag te zwaaien en naar de antenne te wijzen T12 (4). Hetzelfde geldt voor regel 27.2.1.6 (speler raakt de antenne aan).
- e. Indien de bal geheel of gedeeltelijk buiten de passeerruimte om gespeeld wordt en nog gehaald kan worden vanuit de vrije zone van de tegenstander, moet je pas vlaggen indien de bal niet correct (dat wil zeggen niet weer geheel of gedeeltelijk buiten de passeerruimte om aan dezelfde kant van het veld gespeeld wordt) terug komt naar de zijde van de spelende partij. Je vlagt zodra de bal binnen de antenne door teruggespeeld wordt T12 (4).
- f. In het huidige volleybal wordt de bal geregeld nog duikend van de grond gehaald door middel van de zogenaamde "pancake-ball", een hand die plat op de grond de bal weet te redden. Indien de bal echter de grond raakt en je bent hier absoluut zeker van, dan geef je dit resoluut aan door middel van het "in"-teken T12(1).
- g. Wanneer er **vier** lijnrechters aanwezig zijn, dan geeft de lijnrechter die verantwoordelijk is voor de achterlijn de voetfouten van de serveerder aan. Wanneer er **twee** lijnrechters aanwezig zijn, neemt de lijnrechter bij de serverende partij de voetfouten voor zijn rekening. Bij de service let je op de achterlijn. Een eventuele voetfout die door de serverende speler gemaakt wordt, is voor jou wanneer het team aan jouw kant serveert. Je geeft dan teken T12 (4) aan en wijst de achterlijn aan. Deze voetfout is ook ter beoordeling voor de 1^e scheidsrechter. De 1^e scheidsrechter moet hier ook voor fluiten wanneer de lijnrechter deze voetfout niet waarneemt.

Samenwerking

27.3

- a. Altijd geldt, dat je elke beslissing even moet aanhouden en oogcontact moet houden met de eerste scheidsrechter. De scheidsrechter dient te fluiten zodra er een fout gemaakt wordt; hij kijkt dan naar "alle" andere officials en geeft zijn beslissing aan. Tot op dat moment moet je als lijnrechter dan ook je beslissing aanhouden. Direct daarna stopt je teken met de vlag en neem je je uitgangshouding weer aan, ongeacht de beslissing van de scheidsrechter. Je blijft niet aanhouden. Alleen, indien de scheidsrechter bij enige mate van twijfel of protest dit aan jou als lijnrechter vraagt, herhaal je jouw teken. Dus

Handleiding en Instructie Arbitrage

niet op verzoek van spelers of coaches!

- b. Mocht tijdens de wedstrijd de 1^e scheidsrechter een totaal andere beslissing nemen dan jij als lijnrechter aangeeft, moet je als lijnrechter je professioneel opstellen. Dat betekent niet direct weglopen of anderszins negatief reageren, maar ga in de uitgangshouding staan en praat er samen na afloop van de wedstrijd over.
- c. Hopelijk komt dit nooit voor, maar toch, wanneer zich een dergelijke situatie voordoet, is het beter dat, wanneer je als lijnrechter een bal niet ziet of geen beslissing over de situatie kunt nemen, omdat de bal direct voor je stuitert en je instinctmatig met je ogen knippert, je het teken "ik weet het niet" - armen gekruist voor de borst - T12 (5) geeft als teken dat je als lijnrechter in deze situatie geen beslissing kunt nemen en dat jij de beslissing aan de 1e scheidsrechter over laat. Dat is altijd nog beter, dan dat de 1e scheidsrechter jou als lijnrechter moet overrulen.

Positie

27.4

- a. Verder moet de lijnrechter zich dynamisch opstellen. Je moet - zeker in de Nederlandse competitie met twee lijnrechters - 1½ meter uit de hoek blijven staan en proberen beide lijnen, achterlijn en zijlijn, vanuit dat standpunt optimaal te bekijken. Je moet bewegen in een hoek van 90°. En wel als volgt (bij instructie door 1e scheidsrechter voordoen): als zijn "eigen partij" serveert, gaat hij in het verlengde van de achterlijn staan. Dit om te kijken of er geen voetfout wordt gemaakt door de serveerder. Je draait daarna direct naar het verlengde van de zijlijn om te kijken of de bal "in" of "uit" gaat op de lange lijn. Gedurende de rally switch je dus steeds naar de lange lijn als "jouw" team aanvalt en je switcht naar de achterlijn als "jouw" team verdedigt. Indien de "tegenstander" serveert c.q. aanvalt, stel je jezelf op in het verlengde van de achterlijn. Buiten het feit, dat dit een grote mate van juistheid in je beslissingen tot stand brengt, geeft het ook blijk, voor spelers en publiek, van alertheid en betrokkenheid die het totale scheidsrechterskorps alleen maar ten goede zal komen.
- b. **Samengevat: in geval van twee lijnrechters:**
 - indien het team aan jouw zijde aanvalt, concentreer je je op de zijlijn,
 - indien het team aan jouw zijde verdedigt, concentreer je je op de achterlijn.Verplaats je achter de betreffende lijn! Hierdoor geef je blijk van actief bij het spel betrokken te zijn. Zo bouw je meer acceptatie op bij scheidsrechters, spelers en publiek omdat je vanuit die houding/positie het beste elke bal kunt waarnemen. Het stilstaan in een hoek leidt eerder tot discussie m.b.t. de juiste waarneming. Dit geldt niet bij 4 lijnrechters!
- c. De uitgangshouding is altijd, zowel bij rechtshandigen alsook bij linkshandigen: de linkervoet staat voor de rechervoet en de lijnrechter houdt de vlag in zijn rechterhand. Wanneer je geen teken hoeft aan te geven, ga je in de uitgangshouding staan en houd je de vlag vlak langs de rechter broekspijp. De vlag wijst recht naar beneden. Probeer ontspannen te staan. Zodra de bal in het spel is neem je een licht gebogen houding aan en kijk je geconcentreerd naar jouw lijn(en). Zodra je een teken geeft, sluit je eerst je voeten aan, gaat volledig rechtop staan, geeft het juiste teken aan met een gestrekte hand en je kijkt naar de 1e scheidsrechter. Je houdt veel oogcontact met de 1e scheidsrechter, ook tussen de rally's in en zeker tijdens een spelonderbreking of tussen 2 sets in.
- d. Zorg ervoor dat je er alert en actief bij staat. Laat je niet verleiden door het spel of andere gebeurtenissen op of rondom het speelveld. Ga niet op in het spel!
- e. Geef de tekens, indien mogelijk, aan met een gestrekte arm, gestrekte pols en de vlag recht omhoog of omlaag. Geef je teken snel na einde rally of bij

Handleiding en Instructie Arbitrage

een gemaakte fout. Bij het vlaggen mag er geluid van de vlagbeweging gehoord worden!

- f. Ga niet te ver van de lijn(en) waarover je moet oordelen af staan. Ga zó staan dat je zelfs de moeilijkste ballen kunt beoordelen. Neem een actieve voorovergebogen houding aan tijdens de rally. Ga bij einde rally meteen gestrekt staan, plaats de voeten naast elkaar en geef rechtopstaand het juiste lijnrechtersteken met de vlag indien je een teken moet geven. Indien je geen teken hoeft te geven, ga je in de uitgangshouding staan. Kijk de 1e scheidsrechter altijd aan bij het geven van een teken. Bij teken 4 gaat de vlag omhoog en zwaai je 2 keer van links naar rechts en niet meer. Wijs met je wijsvinger naar een lijn of een object, nooit naar een speler. Indien nodig wijs je een speler aan met de volle open hand met gesloten vingers.
- g. Indien de serveerder nabij veldpositie 5 gaat opslaan, dus wanneer een speler aan de kant van de lijnrechter (nabij positie 1 of 3 in geval van 2 lijnrechters) wil gaan serveren, verplaats je je als lijnrechter in het verlengde van de zijlijn richting reclameborden. Na de service neem je je uitgangspositie weer in.
- h. De positie tijdens de pauze tussen 2 sets in en tijdens een time-out is in de hoek van de vrije zone. Dat geeft ruimte aan de spelers die zich willen opwarmen. Let er op, als er reclameborden staan, dat je dan niet vlak voor een reclamebord gaat staan, maar neem je positie in tussen 2 reclameborden in.
- i. Jouw gebied van aangeven bij een bal "in" ligt op 1½ tot 2 meter vanaf de lijn(en) waar je voor staat. Bij een bal, die midden in het speelveld valt zal de scheidsrechter jouw ondersteuning niet zo gauw nodig hebben.
- j. Om goed in de wedstrijd te blijven is het raadzaam alle ballen die tot jouw verantwoordelijkheid horen, te blijven aangeven. Hoef je geen teken te geven, neem dan meteen je uitgangshouding aan voor de volgende rally en kijk naar de eerste scheidsrechter. Ook al kijkt de 1e scheidsrechter niet na elke rally naar jou toe, jij zoekt continu oogcontact. Zo blijf je actief en betrokken bij de wedstrijd.
- k. In geval van vier lijnrechters dien je altijd je eigen lijn te observeren en geen situaties met betrekking tot een andere lijn aan te geven, behalve bij het aangeven van een aangeraakte bal die via een andere lijn het speelveld verlaat. Het aangeven van touchés dient gedaan te worden voor alle touchéballen, zowel de ballen die naar je toe komen, als de ballen die van je af gaan.

27.5

Bal buiten de antenne

- a. De lijnrechters moeten tijdens de wedstrijd controleren of de antennes recht boven de zijlijn hangen. Indien dit niet het geval is, moeten zij dit corrigeren.
- b. Wanneer de bal geheel of gedeeltelijk buiten de antenne om in de richting van de vrije zone van de tegenstander gaat, mag deze binnen de mogelijkheid van 3 x spelen worden teruggespeeld naar de eigen speelhelft mits:
 - de speler die de bal terughaalt, het speelveld van de tegenstander niet raakt. Doet hij dit wel, dan is dat "het veld van de tegenstander raken" en dit wordt aangegeven door de scheidsrechter T11 (22). De lijnrechter geeft hier geen teken aan!
 - de teruggespeelde bal aan dezelfde kant en geheel of gedeeltelijk buiten de antenne om naar de eigen speelhelft wordt teruggespeeld. Gebeurt dit niet en de bal komt binnen de antennes terug, dan wordt teken "uit" T12 (4) door de lijnrechter gegeven.
 - de tegenstander gedurende deze actie om de bal te spelen niet gehinderd wordt. Gebeurt dit toch dan wordt dit als "touché" aangegeven met teken T11 (24) door de scheidsrechters en met teken T12 (3) door de

Handleiding en Instructie Arbitrage

lijnrechter.

- c. Als de bal buiten de antenne om niet naar de vrije zone wordt gespeeld of buiten de antenne om meteen buiten de vrije zone terecht komt, is deze bal uit. De lijnrechter geeft in dat geval teken T12 (4) aan en niet teken T12 (2).
- d. Als de bal buiten de antenne om naar de vrije zone wordt gespeeld en eventueel nog teruggehaald kan worden vanuit de vrije zone van de tegenstander, dien je enkel te vlaggen, indien de bal niet correct (dat wil zeggen niet geheel of gedeeltelijk weer buiten de antenne om) terug komt, naar de zijde van de ploeg die de bal het laatst gespeeld heeft. Je vlagt dan voor een "uit" bal T12 (4) zodra de bal binnen de antenne door teruggespeeld wordt of een voorwerp raakt buiten de vrije zone van de tegenpartij.
- e. Wanneer de bal binnen de passeerruimte naar de vrije zone van de tegenstander gaat en een speler probeert deze bal nog terug te halen, geeft de lijnrechter teken T12 (4) aan zodra de speler de bal raakt.

27.6

Fairplay

Volleybal is een emotioneel spel. Spelers en teamstafleden kunnen dan ook emotioneel reageren. De mate waarin dit gebeurt, hangt zeker af van het lid van het team, het moment, de stand in de set/wedstrijd en veel andere zaken. Wees je bewust van wat je eigen tolerantiegrens is en ga, indien deze overschreden wordt, naar de 1e scheidsrechter met de juiste toelichting op hetgeen er gebeurd is. Hij zal dan gepaste maatregelen nemen. Bekende drieletterwoorden zijn en blijven beledigend en daarop moet dan ook overeenkomstig de spelregels gehandeld worden. Zoek nooit contact met het publiek, met een coach of met wisselerspelers. Je voorkomt hiermee problemen.

Regel 28

Officiële tekens

- 28.1 A Andere tekens dan de officiële tekens zijn er niet, behalve het onofficiële teken X (gekruiste wijsvingers) voor een "onjuist verzoek". Gebruik uitsluitend de tekens van de spelregels. Alleen wanneer leden van een team iets niet begrijpen, kun je je op een andere wijze uitdrukken. Doe dit ook alleen maar wanneer er om gevraagd wordt. Leer jezelf geen vreemde (verkeerde) tekens aan.
- 28.2 A Wanneer de 1^e scheidsrechter fluit voor het einde van een rally of voor een fout, volgt de 2^e scheidsrechter hem niet met het aangeven van een teken. Maar wanneer de 2^e scheidsrechter fluit voor een fout geeft hij de fout aan waar hij voor floot en volgt hij de 1^e scheidsrechter met het aangeven van het team dat gaat serveren. Wanneer de 2^e scheidsrechter echter heeft gefloten voor een "dubbelfout" volgt hij de 1^e scheidsrechter niet met het aangeven van het team dat gaat serveren.
- 28.3 A Wanneer de 2^e scheidsrechter fluit voor een fout (netfout, verboden blok, verboden aanval, bal raakt de antenne, of bal die buiten de antenne omgaat), moet hij de fout aangeven aan de zijde van net net waar de fout gemaakt is (niet door het net heen; loopt alleen wanneer het nodig is naar de andere kant van het net). Zijn volgorde van handelen is dus: hij fluit, geeft de gemaakte fout aan, eventueel de speler die de fout maakte, wacht op het teken van de 1^e scheidsrechter en volgt hem met het aanwijzen van de kant van voor de volgende service.
- 28.4 A De scheidsrechter moet snel na of mogelijk nog tijdens het maken van de fout fluiten. Zie regel 22.2 – regel 23.3 – regel 24.3. De scheidsrechter dient hierbij rekening te houden met:
 - nooit fluiten n.a.v. opmerkingen vanuit het publiek of van de spelers
 - wanneer de 1^e scheidsrechter er zeker van is dat hij zich vergist heeft of dat een mede-official zich vergist heeft, moet hij deze vergissing herstellen. Wel onder voorwaarde dat hij dat meteen na de geconstateerde vergissing doet. Het kan alleen maar vóór de volgende rally.

Handleiding en Instructie Arbitrage

- 28.5 A Volgorde van handelen:
1^e scheidsrechter
Na een voltooide rally: fluiten > kijken (oogcontact) naar lijnrechters > kijken (oogcontact) naar 2^e scheidsrechter > dan kant aanwijzen > dan de fout aangeven > eventueel de speler aanwijzen die de fout gemaakt heeft.
- 2^e scheidsrechter**
Na een voltooide rally zal de 1^e scheidsrechter fluiten, de kant voor de volgende service aangeven, de fout aangeven en eventueel de speler die de fout maakte aanwijzen. De 2e scheidsrechter heeft geen taak hierbij, maar stapt opzij naar het team dat de volgende service ontvangt. Wel hebben beide scheidsrechters oogcontact met elkaar. Ook geeft de 2e scheidsrechter ondersteuning bij de waarneming van een touchébal en bij 4 x spelen nog vóórdat hij een stap opzij maakt zodat hij de 1e scheidsrechter kan helpen bij zijn beslissing. Nadat de 1e scheidsrechter zijn beslissing heeft aangegeven (de 2e scheidsrechter staat dan al aan de kant van het team dat de rally heeft verloren), doet de 2e scheidsrechter een stap naar achteren, hij kijkt links en rechts naar de coaches, c.q. naar de spelersbanken en stapt zodra de 1^e scheidsrechter de hand uitsteekt voor de volgende service weer terug naar de juiste plaats bij de paal.
- 28.6 A Scheidsrechters en lijnrechters moeten snel beslissingen nemen waarbij ze een aantal zaken goed moeten overwegen. De scheidsrechters en lijnrechters behoren aandacht te besteden aan de juiste toepassing en uitvoering van het "uit"-teken:
- voor alle ballen die direct uitgaan na een aanval of een blok van de tegenstander, moet teken T11 (15) door de scheidsrechter en teken T12 (2) door de lijnrechter (bal uit) gegeven worden;
 - wanneer een aanval het net passeert en de vloer raakt buiten het speelveld, maar een blokkeerder of een andere speler van het ontvangende team heeft de bal geraakt, moet de scheidsrechter teken T11 (24) en de lijnrechter teken T12 (3) (bal geraakt) gebruiken;
 - wanneer de bal, nadat een team de bal voor de 1^e, 2^e of 3^e keer geraakt heeft, aan de eigen kant uitgaat, moet de scheidsrechter teken T11 (24) en de lijnrechter teken T12 (3) (bal geraakt) gebruiken;
 - wanneer een aanval in de bovenkant van het net geslagen wordt en daarna uitgaat aan de kant van het aanvallende team, zonder het blok van de tegenstander te raken, moet teken T11 (15) door de scheidsrechter en teken T12 (2) door de lijnrechter (bal uit) gegeven worden. De scheidsrechter wijst onmiddellijk daarna de aanvallende speler aan, zodat iedereen begrijpt dat de bal niet was aangeraakt door het blok.
Wanneer in hetzelfde geval de bal het blok wél heeft geraakt en daarna pas uitgaat aan de kant van het aanvallende team, dan moet de 1e scheidsrechter teken T11 (15) en teken T12 (2) door de lijnrechter (bal uit) (bal uit) gebruiken en de 1e scheidsrechter wijst het blok aan.
- 28.7 A Bij een "dubbelfout" (o.a. regel 6.1.2.2.) moeten het scheidsrechtersteken en het fluitsignaal tegelijkertijd gegeven worden. In alle andere gevallen is het teken een ondersteuning van het fluitsignaal en volgt het teken direct na het fluitsignaal.
- 28.8 A Wanneer de 1^e en de 2^e scheidsrechter tegelijkertijd fluiten voor een fout (bal in het veld, speler raakt geblesseerd tijdens een rally, 2 tegenstanders maken tegelijkertijd een netfout), dan blijft het de taak van de 1^e scheidsrechter om de kant voor de volgende service aan te wijzen. De 2^e scheidsrechter volgt met het aangeven van de kant alleen maar, wanneer de 2^e scheidsrechter de rally als eerste affloot.
- 28.9 A Wanneer beide scheidsrechters tegelijkertijd fluiten voor verschillende fouten, geeft elke scheidsrechter zijn waargenomen fout aan. De 1^e scheidsrechter beslist of het een "dubbelfout" wordt en geeft dan dit teken T11 (23) aan. In dit geval wijst alleen de 1^e scheidsrechter de kant voor de volgende service aan.
- 28.10 A Wanneer de serveerder te vroeg serveert (voor het fluitsignaal), geeft alleen de 1^e

Handleiding en Instructie Arbitrage

- scheidsrechter een dubbelfout aan T11 (23) en ook alleen de 1^e scheidsrechter wijst dan de kant voor de volgende service aan.
- 28.11 A Het aanvragen van een time-out gebeurt bij de 2^e scheidsrechter. Maar wanneer de 2^e scheidsrechter deze aanvraag niet opmerkt, kan het verzoek ook via de 1^e scheidsrechter gedaan worden. De 2^e scheidsrechter fluit, geeft het teken T11 (4) aan en wijst het team aan dat de time-out aanvraag. De 1^e scheidsrechter hoeft hierbij niets te herhalen.
- 28.12 A Het einde van de set wordt aangegeven met teken T11 (9) door de 1^e scheidsrechter. De 2^e scheidsrechter heeft hier geen taak bij. Wel mag de 2^e scheidsrechter onopvallend aan de 1^e scheidsrechter aangeven dat de set is afgelopen. Het einde van een set blijft de verantwoordelijkheid van de 1^e scheidsrechter.
- 28.13 E De officiële lijnrechttekens zijn ook erg belangrijk voor de deelnemers en het T publiek. De 1^e scheidsrechter moet de lijnrechttekens controleren en als de D tekens niet goed zijn, moet hij met zijn tekens de lijnrechter zijn beslissing corrigeren.
- 28.14 E Tijdens wedstrijden, waarbij de bal met hoge snelheid geslagen kan worden, is T het erg belangrijk dat de lijnrechters zich zeer goed concentreren op de baan van D de bal, vooral ballen die vanuit een aanval het blok raken voordat ze "uit" gaan.
- 28.15 A Het scheidsrechtersteken T11 (24) (bal geraakt) wordt altijd gebruikt als de bal "uit" gaat aan de netzijde van de speler die de bal het laatst aanraakte, ongeacht of de bal "uit" ging na één, twee of drie keer spelen door dat team. Bij het spelen van een bal die "uit" gaat aan de netzijde van de tegenstander, behoeft de betreffende speler niet aangewezen te worden.
- 28.16 A Wanneer een bal het verticale vlak van het net niet volledig passeert na de derde aanraking door het team, dan:
- is het teken T11 (17) "2 keer spelen" als dezelfde speler de bal weer raakt
- is het teken T11 (18) "4 keer spelen" als een andere speler de bal weer raakt

Wedstrijdorganisatie voor de arbitrage

- 1 **Voor de wedstrijd**
De officials bereiden het begin van de wedstrijd voor zoals opgenomen staat in het wedstrijdprotocol.
De officials zijn aanwezig vanaf 60 minuten voor de officiële aanvangstijd van de wedstrijd of op andere afgesproken tijden.
De officials zijn bereid een alcoholtest te ondergaan indien dit gevraagd wordt. Deze wordt uitgevoerd door de arts van de wedstrijdorganisatie.
Wanneer de eerste scheidsrechter niet op tijd aanwezig is, begint de tweede scheidsrechter met de wedstrijdvoorbereiding.
Wanneer de 1^e scheidsrechter niet op tijd aanwezig is, zichzelf niet lekker voelt of niet in staat is de wedstrijd te leiden, neemt de 2^e scheidsrechter de taken van de 1^e scheidsrechter over en wordt er gezocht naar een andere 2^e scheidsrechter. Indien er geen 2^e scheidsrechter gevonden wordt, wordt de wedstrijd alleen door de 1^e scheidsrechter geleid.
- 2 **Tijdens de wedstrijd**
Op het moment van het raken van de bal bij de service controleert de 1^e scheidsrechter de opstelling van het team aan service. De 2^e scheidsrechter controleert de opstelling van het team dat de service ontvangt. Tijdens de service staat de 2^e scheidsrechter aan de kant van het team dat de opslag ontvangt. Na de service gaat de 2^e scheidsrechter naar de kant van het verdedigende team maximaal tot aan de aanvalslijn. Hij wisselt zo van positie afhankelijk van welk team aanvalt of verdedigt, maar hij staat steeds aan de kant van het team dat verdedigt of blokkeert.
De 1^e scheidsrechter volgt de bal en kijkt naar hoe de bal gespeeld wordt en of de bal een voorwerp raakt. Steeds weer beoordeelt hij of de bal speltechnisch correct

Handleiding en Instructie Arbitrage

gespeeld wordt. Tijdens de aanval kijkt hij naar de aanvaller en naar de bal om te beoordelen of de bal correct geslagen wordt. Hij volgt de acties van de aanvaller en in zijn ooghoeken volgt hij de baan van de bal naar de plaats waar de bal naar toe gaat. Wordt de bal vlakbij het net geslagen, moet hij het verticale vlak boven het net goed in de gaten houden.

Wanneer de teamstafleden vanaf de bank commentaar leveren op het toepassen van de spelregels, moet de 2^e scheidsrechter meteen de 1^e scheidsrechter informeren zodra de bal uit het spel is. Zonodig zal de 1^e scheidsrechter dan maatregelen nemen.

Fluit de 2^e scheidsrechter voor een opstellingsfout van het team dat de service ontvangt, dan moet hij dit meteen aangeven met het juiste teken T11 (13) en de spelers aanwijzen die fout staan opgesteld.

Volgens de spelregels moet de eerst gemaakte fout worden bestraft. Doordat de 1e scheidsrechter en de 2e scheidsrechter ieder hun eigen verantwoordelijkheden hebben, is het belangrijk dat elke scheidsrechter meteen fluit wanneer hij een fout ziet. Bij het eerste fluitsignaal van één van de scheidsrechters eindigt de rally. Na het fluitsignaal van de 1e scheidsrechter, heeft de 2e scheidsrechter geen recht meer om nog te fluiten omdat de rally dan al afgefloten is. Wanneer beide scheidsrechters na elkaar fluiten voor verschillende fouten is dit verwarrend voor de spelers, publiek en anderen.

Het is gebruikelijk dat de 2^e scheidsrechter de aangevraagde spelonderbrekingen toestaat maar alleen wanneer de bal uit het spel is. Wanneer de 2^e scheidsrechter het verzoek tot een spelonderbreking niet heeft waargenomen, kan ook de 1^e scheidsrechter dit verzoek toestaan als ondersteuning van de 2^e scheidsrechter. Wanneer de 2^e scheidsrechter tijdens de wedstrijd onsportief gedrag waarneemt tussen beide teams, moet de 2^e scheidsrechter bij de eerste gelegenheid dat het spel dood is, dit melden aan de 1^e scheidsrechter die meteen dan een passende maatregel oplegt aan die spelers.

Pauze tussen de 1^e tot en met de 4^e set:

Na afloop van elke set gaan de 6 spelers van elk team op de achterlijn staan. Na het teken van de 1^e scheidsrechter wisselen de spelers van speelhelft. Zodra ze de netpalen voorbij zijn, gaan ze meteen naar hun spelersbank.

Zodra de scheidsrechter de laatste rally van de set affluit, begint de pauze tussen deze twee sets.

Na 2.30 minuten fluit de 2^e scheidsrechter of de teller drukt op de zoemer.

Op teken van de 2^e scheidsrechter stellen de 6 basisspelers zich volgens het opstellingsbriefje op in het speelveld.

De 2^e scheidsrechter controleert de opstellingen volgens de opstellingsbriefjes en geeft dan toestemming aan de actieve Libero om het speelveld in te gaan.

Een van de ballenkinderen geeft dan de bal aan de speler die aan service is.

Na 3.00 minuten fluit de 1^e scheidsrechter voor de service.

Pauze tussen de 4^e en de 5^e set of een andere beslissende set:

Zodra de scheidsrechter de laatste rally van de set affluit, begint de pauze tussen deze twee sets.

Na afloop van de set, voordat de beslissende set begint, gaan de 6 spelers van elk team op de achterlijn staan. Na het teken van de 1^e scheidsrechter gaan de spelers meteen naar hun spelersbank.

De aanvoerders gaan naar de tellertafel om te tossen.

De scheidsrechters gaan naar de tellertafel om te tossen en vertellen de uitslag van de toss aan de teller.

Na 2.30 minuten fluit de 2^e scheidsrechter of de teller drukt op de zoemer.

Na een teken door de 2^e scheidsrechter stellen de 6 basisspelers zich volgens het opstellingsbriefje op in het speelveld.

De 2^e scheidsrechter controleert de opstellingen volgens de opstellingsbriefjes en geeft dan toestemming aan de actieve Libero om het speelveld in te gaan. Hierna

Handleiding en Instructie Arbitrage

geeft hij de bal aan de speler die aan service is.

Na 3.00 minuten fluit de 1e scheidsrechter voor de eerste service van de beslissende set.

Zodra het leidende team het 8^e punt heeft behaald:

Na afloop van de laatste rally gaan de 6 spelers van elk team op de achterlijn staan. Na het teken van de 1e scheidsrechter wisselen de spelers van speelhelpt zonder een moment van pauze. Zodra ze de netpalen voorbij zijn, gaan ze meteen naar hun eigen speelhelpt en stellen zich volgens het opstellingsbriefje op voor de volgende rally.

De 2^e scheidsrechter controleert de opstellingen van beide teams, kijkt of de teller klaar is voor het tweede deel van de set en geeft daarna een teken door twee handen op te steken aan de 1^e scheidsrechter dat alles klaar is om de wedstrijd te vervolgen.

Tijdens de time-outs en ander speloponthoud ziet de 2^e scheidsrechter erop toe dat de spelers buiten het speelveld dichtbij hun spelersbank gaan staan zodat de stokdweilers de vloer kunnen vegen.

3

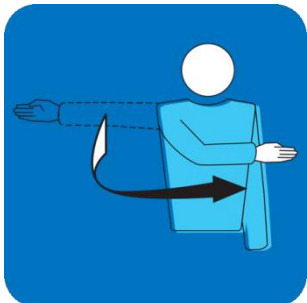
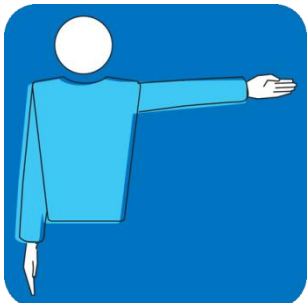
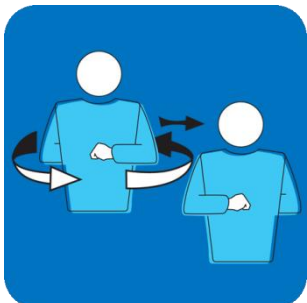
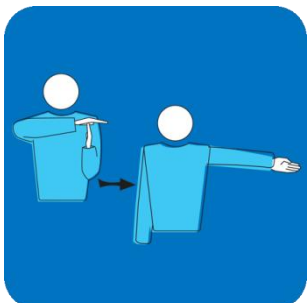
Na de wedstrijd

De scheidsrechters stellen zich volgens het protocol op voor de scheidsrechtersstoel. De spelers van beide teams gaan op de achterlijn staan. Na het fluitsignaal van de 1^e scheidsrechter gaan de teams via hun rechter zijlijn naar de scheidsrechters toe en geven onderweg een hand aan de tegenstander (onder net net) en aan de scheidsrechters voordat ze weer teruggaan naar hun spelersbank. De scheidsrechters lopen langs het net naar de tellertafel, controleren het wedstrijdformulier, ondertekenen dit en bedanken de tellers en de lijnrechters voor hun medewerking.

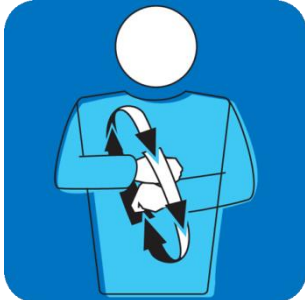

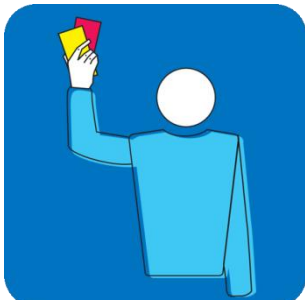
Hiermee is het werk van de scheidsrechters nog niet afgelopen. Zij controleren het gedrag van de teams ook nog na de wedstrijd. En wel nog zo lang als de teams in de speelruimte aanwezig zijn. Al het wangedrag na de wedstrijd moet ook nog worden genoteerd in de kolom "opmerkingen" of op een andere plaats. En zondig moet ook nog een "rapport inzake strafbare feiten" worden ingevuld en opgestuurd.

Handleiding en Instructie Arbitrage

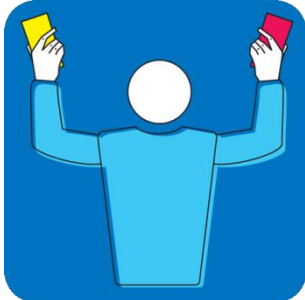

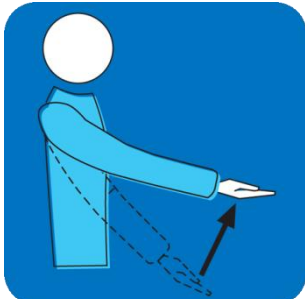

Tekening 11: Officiële scheidsrechttekens

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in speciale situaties	
<p>Toestemming voor de service</p> <p>Relevante spelregels 12.3, 22.2.1.1,</p>	<p>E</p> <p>Beweeg de hand om de richting van de service aan te duiden. Houd de duim aangesloten aan de rest van de vingers. Beweeg de hand naar de andere schouder.</p>	<p>1</p>
<p>Team dat de service krijgt</p> <p>Relevante spelregels 22.2.3.1, 22.2.3.2, 22.2.3.4</p>	<p>E T</p> <p>Met de gestrekte arm naar het team wijzen dat moet gaan opslaan. Houd de arm horizontaal, ga niet de lucht in met je arm. Ook hier de duim aangesloten houden.</p>	<p>2</p>
<p>Wisselen van spelhelft</p> <p>Relevante spelregel 18.2</p>	<p>E</p> <p>De armen voor en achter het lichaam heffen en rond het lichaam draaien. Eén keer is genoeg, niet herhalen. Maak een vuist van beide handen.</p>	<p>3</p>
<p>Time-out</p> <p>Relevante spelregel 15.4.1</p>	<p>E T</p> <p>De palm van de ene hand op de vingers van de verticaal gehouden andere hand leggen (T-vorm); daarna het team aanwijzen dat de time-out aangevraagd heeft. De rechterhand boven voor het team aan je linkerzijde, de linkerhand boven voor het team aan je rechterzijde.</p>	<p>4</p>

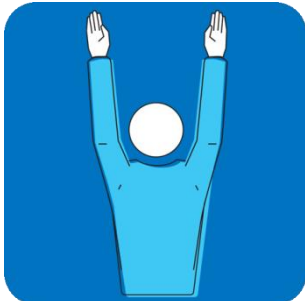
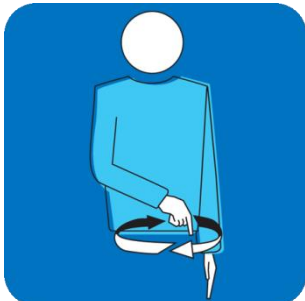

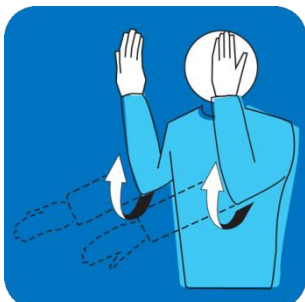
Handleiding en Instructie Arbitrage

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in speciale situaties	
Spelerwissel Relevante spelregels 15.5.1, 15.5.2, 15.8	E T Met de onderarmen een draaiende beweging om elkaar heen maken. De beweging (rotatie) is voorwaarts gericht. Maak een vuist van beide handen.	<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">5</div> </div>
Waarschuwing wegens wangedrag Relevante spelregels 21.1, 21.6	E Gele kaart tonen als waarschuwing	<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">6a</div> </div>
Bestrafing voor wangedrag Relevante spelregels 21.3.1, 21.6, 23.3.2.2	E Rode kaart tonen	<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">6b</div> </div>
Uit het veld sturen Relevante spelregels 21.3.2, 21.6, 23.3.2.2	E Rode en gele kaart samen in één hand tonen	<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">7</div> </div>

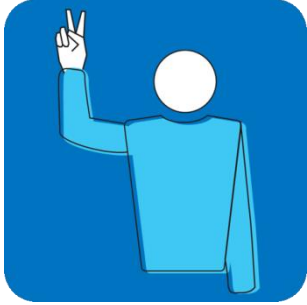
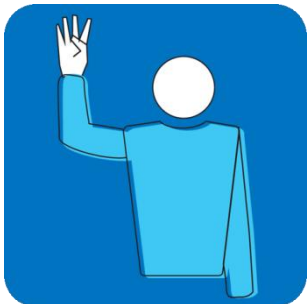
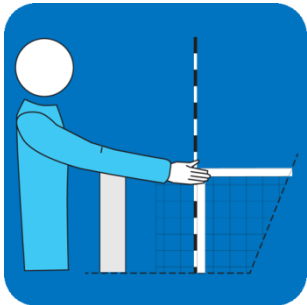
Handleiding en Instructie Arbitrage

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in speciale situaties	
Diskwalificatie Relevante spelregels 21.3.3, 21.6, 23.3.2.2	E Rode en gele kaart apart tonen	<div style="text-align: center; font-size: 2em; font-weight: bold;">8</div>
Einde van de set of wedstrijd Relevante spelregels 6.2, 6.3	E De onderarmen met open handen voor de borst kruisen. Handpalmen naar het lichaam toe.	<div style="text-align: center; font-size: 2em; font-weight: bold;">9</div>
De bal is bij de service niet opgegooid of losgelaten Relevante spelregel 12.4.1	E De gestrekte arm, met de handpalm naar boven, heffen. Duim aangesloten houden, elleboog gestrekt.	<div style="text-align: center; font-size: 2em; font-weight: bold;">10</div>
Te laat opslaan Relevante spelregel 12.4.4	E Acht gespreide vingers omhoog steken. Ellebogen in een hoek van 90 graden.	<div style="text-align: center; font-size: 2em; font-weight: bold;">11</div>

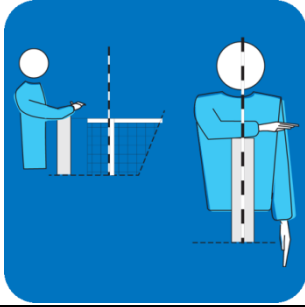
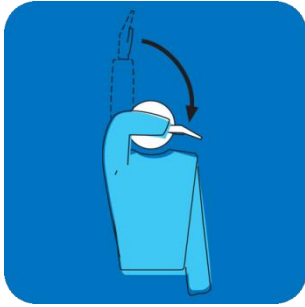

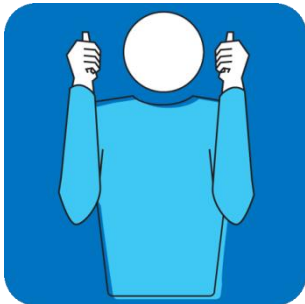
Handleiding en Instructie Arbitrage

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in speciale situaties	
Verboden blok of scherm Relevante spelregels 12.5, 12.6.2.3, 14.6.3, 19.3.1.3, 23.3.2.3a, 24.3.2.4	E T De beide armen, met de handpalmen naar voren, verticaal omhoog steken. <i>(Dit teken gebruikt zowel de 2^e scheidsrechter als de teller om aan te geven dat hij klaar is voor de volgende actie).</i>	<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">12</div> </div>
Opstellingsfout of doordraaifout Relevante spelregels 7.5, 7.7, 23.3.2.3a, 24.3.2.2	E T Met de wijsvinger een draaiende beweging maken. <i>Met de klok mee.</i>	<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">13</div> </div>
Bal "in" Relevante spelregels 8.3	E T Met de gestrekte arm en open hand naar de grond wijzen. <i>Zorg dat de duim aangesloten is, de elleboog gestrekt is en wijs altijd naar het midden van het veld naar dezelfde plaats.</i>	<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">14</div> </div>
Bal "uit" Relevante spelregels 8.4.1, 8.4.2, 8.4.3, 8.4.4, 24.3.2.5, 24.3.2.7	E T De onderarmen verticaal heffen, de handen open en met de handpalmen naar het lichaam gekeerd. <i>Zorg dat je jezelf niet verbergt achter je handen en zorg dat je altijd je eigen handpalmen ziet, dus teken niet te hoog geven.</i>	<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">15</div> </div>

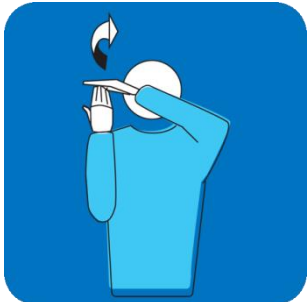
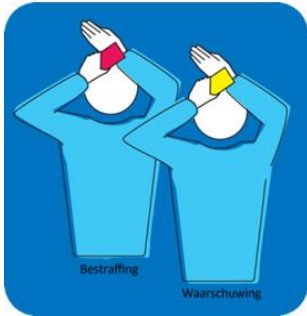
Handleiding en Instructie Arbitrage

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in speciale situaties	
Vastgehouden bal Relevante spelregels 9.2.2, 9.3.3, 23.3.2.3b	E De onderarm, met de handpalm naar boven, langzaam omhoog brengen. Hierbij duim aangesloten en de elleboog gebogen houden.	16
Tweemaal raken Relevante spelregels 9.3.4, 23.3.2.3b	E Twee gespreide vingers omhoog steken.	17
Viermaal spelen Relevante spelregels 9.3.1, 23.3.2.3b	E Vier gespreide vingers omhoog steken.	18
Net aangeraakt door een speler, of de bal uit de service raakt het net én blijft niet in het spel Relevante spelregels 11.4.4, 12.6.2.1	E T Met de hand de zijde van het net aanwijzen waar de fout gemaakt is. Aanwijzen van het net is voldoende. Je hoeft er niet naar toe te lopen om het net aan te raken. Raak zeker de spandraad niet aan!	19

Handleiding en Instructie Arbitrage

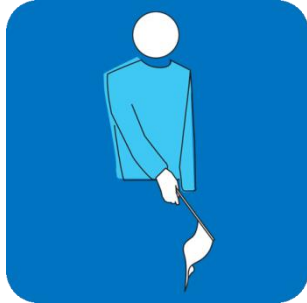
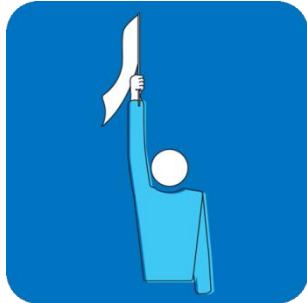

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in speciale situaties	
Over het net reiken Relevante spelregels 11.4.1, 13.3.1, 14.3, 14.6.1, 23.3.2.3c	E Een hand, met de handpalm naar beneden, boven het net brengen.	<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">20</div> </div>
Foutieve aanval <ul style="list-style-type: none"> - door achterspeler, Libero of op de service van de tegenstander Relevante spelregels 13.3.3, 13.3.4, 13.3.5, 23.3.2.d,e, 24.3.2.4 <ul style="list-style-type: none"> - bovenhandse set up gegeven door de Libero vanuit de voorzone of het verlengde ervan Relevante spelregel 13.3.6	E T Met de onderarm, de hand open, een beweging van boven naar beneden maken.	<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">21</div> </div>
<ul style="list-style-type: none"> - Veld van de tegenstander raken. - De bal gaat onder het net door. - Degene die opslaat, raakt de achterlijn. - Een speler stapt op het moment van de service buiten zijn speelveld. Relevante spelregels 8.4.5, 11.2.2, 12.4.3, 23.3.2.3a,f, 24.3.2.1	E T De middenlijn aanwijzen. Het aanwijzen van een lijn gebeurt met een wijsvinger en niet met de volle hand. Ga zeker niet de lijn in zijn totaliteit aangeven (point, don't paint). Dit teken wordt ook gegeven als een speler bij de service een voetfout maakt. In dat geval wordt de achterlijn aangewezen.	<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">22</div> </div>
Dubbelfout: service opnieuw uitvoeren Relevante spelregels 6.1.2.2; 17.2; 22.2.3.4	E T De beide duimen verticaal omhoog steken.	<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">23</div> </div>

Handleiding en Instructie Arbitrage

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in speciale situaties	
Bal is aangeraakt Relevante spelregels 23.3.2.3b; 24.2.2	E Met de handpalm van de ene hand horizontaal over de vingers van de verticaal gehouden andere hand strijken. Ook hier de juiste hand boven houden. De kant van het team waar de touché gemaakt wordt blijft verticaal.	<div style="text-align: center; font-size: 2em; font-weight: bold;">24</div>
Spelophouden: - waarschuwing - bestraffing Relevante spelregels 15.11.3; 23.3.2.2 Waarschuwing: Relevante spelregel 16.2.2 Bestrafing: Relevante spelregel 16.2.3	E Met de palm gericht naar de scheidsrechter de pols aanraken met gele kaart (waarschuwing) of met de rode kaart (bestrafing). Hierdoor geef je aan dat het een tijdstraf is.	<div style="text-align: center; font-size: 2em; font-weight: bold;">25</div>

Handleiding en Instructie Arbitrage

Tekening 12: Officiële lijnrechttekens

Betreft	Tekens te geven door: L = Lijnrechter		
Bal "in" Relevante spelregels 8.3, 27.2.1.1	L Met de vlag naar beneden wijzen. Probeer dit snel en met gestrekte arm te doen. Ook hier niet wijzen naar de plaats van de in-/uitbal, maar geef altijd hetzelfde teken aan.	1	
Bal "uit" Relevante spelregels 8.4.1, 27.2.1.2	L Met de vlag recht omhoog wijzen. Naar het plafond met gestrekte arm, niet achter je gezicht houden.	2	
Bal is aangeraakt Relevante spelregel 27.2.1.2	L De vlag omhoog steken en de bovenkant van de vlag met de handpalm van de vrije hand aanraken. Zorg dat je de top van de vlag onder ooghoogte houdt, je moet altijd oogcontact kunnen houden met de 1e scheidsrechter.	3	
- Bal gaat buiten de passeerruimte over het net. - Bal raakt een voorwerp buiten het speelveld. - Voetfout serveerder. Relevante spelregels 8.4.2, 8.4.3, 8.4.4, 12.4.3, 27.2.1.3, 27.2.1.4, 27.2.1.6, 27.2.1.7	L Met de vlag boven het hoofd zwaaien en met de vinger de antenne of de achterlijn aanwijzen. De vlag de hoogte in brengen en één keer naar links en één keer naar rechts zwaaien.	4	

Handleiding en Instructie Arbitrage

Betreft	Tekens te geven door: L = Lijnrechter	
Geen beslissing mogelijk	L Beide armen heffen en de onderarmen met open handen voor de borst kruisen. <i>Handpalmen naar het lichaam toe.</i>	5

Handleiding en Instructie Arbitrage

Wedstrijdprotocol		
	D R ET	Dit protocol geldt voor wedstrijden in de Nationale Competitie met uitzondering van de Ere- en Topdivisie. (zie ook Deel 4 Wedstrijdprotocol in de Officiële Spelregels Volleybal) Het Playing Protocol Ere- en Topdivisie wordt gepubliceerd via Publicatie P3.4
Wedstrijdprotocol voor de scheidsrechter: Een uur vóór aanvang van de wedstrijd		
	ET D R	Zorg ervoor als je in de nationale competitie fluit, dat je één uur vóór aanvang van de wedstrijd aanwezig bent. Je kunt je dan rustig op de wedstrijd concentreren. Een half uur vóór de officiële aanvangstijd aanwezig zijn is, op regionaal niveau, het verplichte minimum. Als scheidsrechter zie je er goed verzorgd uit en gebruik je vóór en tijdens de wedstrijd geen alcoholische dranken.
Taken van alle officials vóór de wedstrijd		
	A	Meld je bij aankomst direct bij de wedstrijdleiding en toon desgevraagd je licentie. Vóór de wedstrijd tijdig kennismaken met de medeofficials is zeer belangrijk. Zeker bij twijfel is er dan nog de gelegenheid na te gaan, of men bevoegd en in staat is om de opgedragen taken uit te voeren.
Aanwezigheid overige officials		
	A	De lijnrechters en de teller dienen 30 minuten vóór aanvang van de wedstrijd bij het speelveld aanwezig te zijn in verband met het invullen van het wedstrijdformulier en het geven/ontvangen van instructies.
30 minuten vóór aanvang van de wedstrijd		
a.	D R ET R	1^e en 2^e scheidsrechter Zorg ervoor 30 minuten vóór de aanvangstijd omgekleed <u>bij het veld</u> aanwezig te zijn, gekleed in het officiële scheidsrechterstenuue: blauwe lange pantalon, (bij voorkeur) witte sportschoenen met zolen die niet afgeven (geen straatschoeisel), de nationale scheidsrechterspolo met bedrukt scheidsrechterseembleem aan de linkerkant op de borst (voor de Ere- en Topdivisie is een ander tenue voorgeschreven). Verder een goede fluit aan een koord, (een reservefluit in je zak) een horloge of ander klokje en schrijfgereedschap, alsmede de rode en gele kaart op zak. Alle scheidsrechters in de nationale competitie dragen het bij die divisie behorende voorgeschreven tenue. Streef naar eenheid in tenue. In de regio mag ook een donkere pantalon gedragen worden.
b.	A	1^e en 2^e scheidsrechter Begin als scheidsrechter, ook als je collega nog niet aanwezig is, zo vroeg mogelijk met de controletaken.
c.	A E	1^e scheidsrechter Inspecteer zodra het speelveld vrij is, de speelruimte en de spelmaterialen om te zien of deze aan de eisen voldoen (o.a. het nameten van de nethoogte en de diepte van de servicezone, het controleren van de wedstrijdballen, enz.). Informatie over het spelmateriaal, over de speelzaal en eventuele dispensaties staan in het Handboek Nationale Competitie. In de Eredivisie kan een verschuiving optreden in de taken, omdat er een jurylid aanwezig is. De aanpassingen hiervoor staan vermeld in het Handboek Nationale Competitie.
d.	A	1e scheidsrechter Als blijkt dat van de verplichtingen is afgeweken, sommeer dan de aanvoerder van het thuisspelende team één en ander in orde te maken. Denk eraan dat een hulpservicelijn evenwijdig aan de achterlijn moet lopen, van zijlijn tot zijlijn, zodanig dat er overal minstens twee meter vrije servicezone is.

Handleiding en Instructie Arbitrage

e.	A	<p>1e scheidsrechter</p> <p>Indien vóór aanvang van de wedstrijd blijkt dat aan een opdracht geen gevolg is gegeven of kan worden gegeven en hernieuwd aandringen niet helpt, noteer dit dan direct op het wedstrijdformulier. De wedstrijd dient wel altijd gespeeld te worden, tenzij de veiligheid van de deelnemers in het geding is.</p>
f.	A	<p>1e scheidsrechter</p> <p>Als de wedstrijd om één of andere reden niet op tijd kan beginnen, noteer deze reden dan op het wedstrijdformulier in de kolom opmerkingen. Indien de wedstrijd tot 15 minuten te laat aanvangt vanwege uitloop van de vorige wedstrijd, hoeft dit niet op het wedstrijdformulier vermeld te worden.</p>
g.	A	<p>1e en 2e scheidsrechter</p> <p>Laat als de wedstrijd niet op tijd kan beginnen, de teams zo mogelijk ergens anders hun warming-up doen.</p>
h.		<p>2e scheidsrechter</p> <p>Controleer of het wedstrijdformulier juist is ingevuld. Ook indien de wedstrijd te laat zal beginnen, zorg er dan voor dat minstens 16 minuten vóór de officiële aanvangstijd het formulier ingevuld is door beide coaches of aanvoerders. De coach hoeft zich niet uit eigen beweging voor te stellen. Dit is een kwestie van beleefdheid. Doet hij dat niet, dan doet de scheidsrechter er verstandig aan bij de controle van het wedstrijdformulier te vragen wie de coach is. Kijk of de Libero vermeld staat. De Libero <u>moet</u> vermeld staan op het moment dat het wedstrijdformulier, na de toss, door de aanvoerders en coaches getekend wordt. Een speler en Libero kunnen slechts eenmaal vermeld staan op het wedstrijdformulier met uitzondering van de combinatie speler-(assistent-)coach. Als een speler ook de taak van coach heeft, wordt hij twee maal op het wedstrijdformulier vermeld: 1x in de spelerskolom, 1x als coach bij de teambegeleiding als teamstaflid.</p>
i.	A	<p>2^e scheidsrechter</p> <p>Controleer de spelerskaarten - bij voorkeur in aanwezigheid van aanvoerder of coach - en vink de namen op het wedstrijdformulier af. Indien een speler zijn spelerskaart of de coach zijn Nevobo-identiteitskaart niet kan tonen, kan hij bij wedstrijden alleen na vertoon van een geldig, door de Nevobo erkend, legitimatiebewijs (zie ook het wedstrijdreglement artikel 3.0.2.10 en Handboek Nationale Competitie) aan het spel deelnemen. Indien hij hiertoe niet in staat is en een team hierdoor geen 6 spelers kan opstellen, wordt dit team geacht niet te zijn opgekomen en gaat de wedstrijd niet door. In sommige Regio's is het mogelijk met 5 spelers de wedstrijd te spelen. De betreffende speler of het teamstaflid dient in de kolom opmerkingen te tekenen voor de juistheid van de gegevens. De aanvoerder ondertekent hier ook voor.</p> <p>R Wanneer een team de spelers aan de verkeerde kant heeft ingevuld, dan moet er een nieuw formulier ingevuld worden.</p> <p>ET Ook in de Ere- en Topdivisie moet een speler of coach, die geen (spelers)kaart kan tonen, zich door middel van een ander geldig, door de Nevobo erkend, legitimatiebewijs legitimeren.</p> <p>A Dit wordt op het wedstrijdformulier genoteerd in de kolom "opmerkingen". In de kolom opmerkingen moet ook de geboortedatum van de speler of teamstaflid vermeld worden. De betreffende speler of het teamstaflid dient in de kolom opmerkingen te tekenen voor de juistheid van de gegevens. De aanvoerder ondertekent hier ook voor.</p>
j.	A	<p>1^e scheidsrechter</p> <p>Maak duidelijke afspraken met de 2^e scheidsrechter. Bespreek wie welke kant van het net neemt – 1^e scheidsrechter aanval, 2^e scheidsrechter blok - en dat de 2^e scheidsrechter goed let op de aanvallende en eventueel blokkerende achterspelers en aanvallende en blokkerende Libero (ook blokkpoging van de Libero). Uiteraard moet de 1^e scheidsrechter hier ook op letten.</p>

Handleiding en Instructie Arbitrage

k.	A ET	2^e scheidsrechter Noteer op het wedstrijdformulier alle van belang zijnde zaken die niet kloppen, zoals niet uniform gekleed zijn, reden van eventueel te laat beginnen, etc. Het markeringsstreepje op het shirt van de aanvoerder (alleen Ere- en Topdivisie) moet op een zodanige wijze bevestigd zijn, dat het duidelijk zichtbaar is en de gehele wedstrijd vast blijft zitten.
l.	A	1e scheidsrechter Afwijkende zaalsituaties moeten genoteerd worden (Regel 23.3.1). Ook wanneer één van de lijnrechters niet op tijd (30 minuten vóór aanvang van de wedstrijd) aanwezig is, moet je dit noteren.
m.	ET D R	Drie-Ballen-Systeem Bij internationale evenementen, zoals FIVB- en CEV-toernooien, waaronder Europacupwedstrijden, alsmede interlandwedstrijden is het drie-ballen-systeem officieel voorgeschreven (3.3). Ook in de Ere- en Topdivisie is dit systeem verplicht. In de lagere divisies is het drie-ballen-systeem na dispensatie van de organisator toegestaan. In het nationale bekertoernooi is het drie-ballen-systeem slechts toegestaan indien beide teams uit de Ere- of Topdivisie komen of daarvoor dispensatie hebben gekregen van de organisator. Het drie-ballen-systeem is ingesteld om tijdverlies te voorkomen, door te zorgen dat steeds bij iedere servicezone een bal aanwezig is. Het drie-ballen-systeem werkt als volgt: In de Ere- en Topdivisie moeten ruim vóór aanvang van de wedstrijd 5 goedgekeurde ballen - 2 als reserve - aan de scheidsrechters worden aangeboden (3.2). Deze worden gecontroleerd op de juiste normen (3.1). Het is aan te bevelen om op elke bal een klein merkteken, bijvoorbeeld paraaf of wedstrijddatum, te zetten om verwisseling tijdens de wedstrijd te voorkomen. Een uitgebreide instructie van het drie-ballen-systeem is opgenomen in het Handboek Nationale Competitie. (De ballen die niet in het spel zijn worden van ballenkind naar ballenkind gerold. Bij voorkeur worden de ballen doorgerold aan de kant van de 1 ^e scheidsrechter.) In de nationale competitie dient de thuis spelende vereniging 2 goedgekeurde wedstrijdballen ter beschikking te stellen (wedstrijdreglement 3.1.9.3 over de uitrusting).
n.	ET	Voor de Ere- en Topdivisie is de aanwezigheid van 2 sets wisselbordjes (1 tot en met 20) verplicht. Er mag daar geen shirtnummer hoger dan 20 gebruikt worden.

Taken 2e scheidsrechter

	E	Geef aan beide coaches de opstellingsbriefjes (in de Eredivisie 3 sets per team. Eén voor de teller, één voor het jurylid en één voor DataVolley) en vertel de coaches dat de briefjes liefst 10 minuten maar uiterlijk 4 minuten vóór aanvang van de 1 ^e set en direct bij het wisselen van speelhelft van de andere sets afgegeven moeten worden. Maak goede afspraken met de teller over spelerwissels, time-outs en eventuele vermelding op het wedstrijdformulier van het kaartgebruik. Samen met de teller is de hij verantwoordelijk voor het wedstrijdformulier. Houd de tijd van het inspelen bij (als de 1 ^e scheidsrechter dat aan jou heeft gedelegeerd), geef indien gewenst, aan wanneer de helft van de officiële inspeeltijd verstreken is. Geef eventueel ook 2 minuten vóór het einde van de officiële inspeeltijd aan het net aan de beide coaches door dat er, indien gewenst, nog geserveerd kan worden.
17 min. vóór	A	<u>Scheidsrechters controleren het net</u> Controleer het net officieel uiterlijk 17 minuten vóór de aanvangstijd. Het net wordt altijd gemeten aan de kant van de thuis spelende vereniging.

Handleiding en Instructie Arbitrage

de start		De 2 ^e scheidsrechter hanteert de meetlat, eerst in het midden meten, dan aan de zijde van de 1 ^e scheidsrechter en vervolgens aan de zijde van de tellertafel. De 1 ^e scheidsrechter loopt met de 2 ^e mee en controleert de nethoogte vanaf de aanvalslijn.
16 min. vóór de start	A ET	<p>De Toss Toss 16 minuten voor aanvangstijd.</p> <p>Als 1^e scheidsrechter roep (fluit) je de aanvoerders bij je. Beide scheidsrechters staan naast elkaar, 1^e scheidsrechter links, 2^e scheidsrechter rechts. Je stelt jezelf en de 2^e scheidsrechter voor en <i>jij</i> bepaalt voor het verrichten van de toss (7.1, 7.1.1, 7.1.2) welk team kop en welk team munt heeft. Het verdient de voorkeur om de tosmunt omhoog te gooien en op de grond te laten vallen. De 1^e scheidsrechter raapt de munt op nadat de keuze is gemaakt. De lijnrechters zijn niet bij de toss aanwezig. (zie hiervoor ook blz. 7)</p> <p>De winnaar van de toss heeft dan de keuze uit 4 opties:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1a: Het recht van het nemen van de 1e service. 1b: Het recht van ontvangst van de 1e service. 2a: Beginnen op de linker speelhelft. 2b: Beginnen op de rechter speelhelft. <p>Kiest de aanvoerder 1a of 1b, dan blijft voor het andere team de keuze uit 2a of 2b over en omgekeerd. Het verdient de voorkeur om duidelijk te herhalen wat uiteindelijk gekozen wordt om misverstanden te voorkomen. Ditzelfde geldt bij de toss vóór aanvang van de 5e set.</p>
	A	<p>Wanneer je om één of andere reden instructies aan de teams wilt geven, kan dat het beste gegeven worden vóór de toss. Er kan bijvoorbeeld een hulpservicelijn getrokken zijn. Stel de bezoekende partij hiervan officieel op de hoogte. Als de situatie in de zaal zo is dat de bal over een onder het plafond aangebracht lichtarmatuur of door/over een daar aangebrachte balkconstructie kan gaan, leg dan uit dat doorgespeeld wordt als de bal hierbij in zijn baan goed gevolgd kan worden en dus geconstateerd kan worden dat deze geen obstakel raakt. Is dit laatste wel het geval, dan wordt dit aangemerkt als een fout van de speler die de bal het laatst raakte. Verdwijnt de bal echter geheel uit het zicht, dan wordt afgefloten en een dubbelfout gegeven.</p> <p>Merk op dat het verboden is voor de spelers om voorwerpen (sieraden) te dragen, die letsel bij henzelf of anderen kunnen veroorzaken. Ringen met scherpe stenen en lange halskettingen behoren hier zeker toe. Als een dergelijke ring niet van de vinger kan, moet de steen goed afgeplakt worden.</p> <p>Direct na de toss tekenen de aanvoerders en de coaches het wedstrijdformulier af en worden de niet ingevulde regels van de spelerskolom (inclusief die van de teambegeleiding) afgesloten met een "X" of "Z". Het is dan niet meer toegestaan de naam van een lid van het team op het wedstrijdformulier bij te schrijven.</p>
	A	<p>Teams in wedstrijd tenue De spelers dienen hun inspeelkleding te verwisselen voor hun wedstrijd kleding. Voor het omkleden moeten ze dat –zo mogelijk buiten de speelruimte- uit het zicht van het publiek doen. (dit is een aanbeveling voor de Ere- en Topdivisie).</p>
15 min. vóór de start	A	<p>Start van warming-up aan het net Als beide teams gelijk inslaan, duurt de warming-up 10 minuten. Bij apart inslaan heeft ieder team 5 minuten. Degene die als eerste gaat serveren, begint als eerste met het inslaan.</p> <p>1^e scheidsrechter <u>Start van de warming-up aan het net</u> De 1^e scheidsrechter geeft het moment van inslaan aan door middel van een</p>

Handleiding en Instructie Arbitrage

fluitsignaal en het opsteken van 2 handen met gespreide vingers (hetgeen 10 minuten voorstelt). *Het eerder beginnen met inspelen aan het net is niet toegestaan.* Indien er door het inspelen aan het net hinder ontstaat voor een wedstrijd op een naastgelegen speelveld, dient de 1e scheidsrechter naar één zijde te laten inslaan. Hierbij dient een eventuele instructie van de zaalbeheerder altijd opgevolgd te worden.

Let bij het inslaan op de techniek van de spelverdelers, zodat je het technische niveau ziet en van daaruit je lijn kunt bepalen en dus zelf ook een soort van warming-up hebt. Zie er tevens op toe, dat de spelers rechtuit slaan en niet richting tegenpartij. Indien dit wel gebeurt, moet je maatregelen nemen om dit te voorkomen. In sommige gevallen kun jij dan zelfs beslissen dat de warming-up gescheiden verder gaat (het team dat de eerste service heeft, moet dan eerst met de warming-up aan het net beginnen). Indien een speler moedwillig probeert op een tegenstander in te slaan, kan zelfs kaartgebruik noodzakelijk zijn.

De toss vindt vóór de warming-up aan het net plaats. Daarbij wordt ook bepaald of er apart dan wel gezamenlijk ingespeeld wordt. De warming-up (inslaan aan het net *en* serveren) gebeurt, als beide aanvoerders hiermede akkoord gaan, gezamenlijk. Indien een van beide aanvoerders apart wil inspelen, moet dat gebeuren.

De tijdsduur hiervan - 5 minuten per team apart of 10 minuten gezamenlijk - wordt door de 1^e scheidsrechter gecontroleerd. Als het inspelen doordat het speelveld niet tijdig vrij was al op een ander veld heeft plaatsgevonden, heeft elk team nog slechts 3 respectievelijk 6 minuten de tijd voor het inspelen aan het net.

2^e scheidsrechter

Als de 1^e scheidsrechter de controle op het inspelen niet kan uitvoeren doordat hij bijvoorbeeld een later binnengekomen lijnrechter moet instrueren, neem je als 2e scheidsrechter deze controletaak over.

Instructie aan de lijnrechters door de 1e scheidsrechter

Reclame op de lijnrechtervlaggen is toegestaan. Het enige bepalende hierbij is de maat 40x40 cm en dat ze identiek moeten zijn.

Het kan voorkomen dat bij het begin van de een wedstrijd slechts één in plaats van de twee lijnrechters aanwezig is of dat in de loop van de wedstrijd door enigerlei oorzaak één van de twee lijnrechters uitvalt. Het spelen met één lijnrechter is altijd nog beter dan spelen zonder lijnrechters. In dergelijke situaties zal dus genoeg moeten worden genomen met één lijnrechter, hoe ongewenst de situatie ook is. Die ene ervaren lijnrechter dient zich dan op te stellen schuin tegenover de 1e scheidsrechter op positie 3. Instrueer de lijnrechters zodanig, dat zij duidelijk voelen bij het spel betrokken te worden en hun taak daardoor met meer inzet vervullen. Het is zinvol om een nieuwe en onervaren lijnrechter aan de kant van de 1^e scheidsrechter op te stellen (op positie 1). De instructie aan de lijnrechters kan het beste gegeven worden vlak bij de tellertafel zodanig dat de 1^e scheidsrechter het zicht op het speelveld kan houden.

Indien er een 2^e scheidsrechter aanwezig is, kan de 1^e scheidsrechter het toezicht op de warming-up tijdens zijn instructie aan de lijnrechters ook delegeren aan de 2^e scheidsrechter.

Instructie aan de teller door de 2^e scheidsrechter (indien aanwezig)

De teller is steeds belangrijker. Hij heeft verschillende taken. Buiten het juist invullen van het wedstrijdformulier moet er tijdens de wedstrijd op verschillende momenten een aantal zaken gecontroleerd worden. Een teller moet wel bekend zijn met het wedstrijdformulier. Bij het invullen van de spelerslijst met Libero is de volgende procedure voor de Nederlandse competitie en in Europa voor de CEV van kracht.

A. Alle spelers (maximaal 12) worden op het wedstrijdformulier geschreven.

Handleiding en Instructie Arbitrage

<p style="text-align: center;">E T</p>	<p>B. Bij het ondertekenen van het wedstrijdformulier door coach en aanvoerder (direct na de toss), moeten alle namen van spelers en teamstafleden ingevuld zijn.</p> <p>C. Het ondertekende opstellingsbriefje is bindend.</p> <p>Instructie aan de teller door de 2^e scheidsrechter (indien aanwezig) De teller is steeds belangrijker. Hij heeft verschillende taken. Buiten het juist invullen van het wedstrijdformulier moet er tijdens de wedstrijd op verschillende momenten een aantal zaken gecontroleerd worden. Een teller moet wel bekend zijn met het wedstrijdformulier. Bij het invullen van de spelerslijst met Libero is de volgende procedure voor de Nederlandse competitie van kracht.</p> <p>A. Alle spelers (maximaal 12) worden op het wedstrijdformulier geschreven.</p> <p>B. Bij het ondertekenen van het wedstrijdformulier door coach en aanvoerder (direct na de toss), moeten alle namen van spelers en teamstafleden ingevuld zijn.</p> <p>C. Het ondertekende opstellingsbriefje is bindend.</p> <p>De teller moet bij het wisselen van spelers een hand opsteken als hij geen zoemer tot zijn beschikking heeft, als teken dat de spelerwissel rechtsgeldig is en twee handen opsteken, elke keer dat hij klaar is met noteren van de spelerwissel en de wedstrijd hervat kan worden. Hij moet de servicevolgorde in de gaten houden en op het moment van raken van de bal bij de service de 2e scheidsrechter waarschuwen als er een fout is gemaakt in de servicevolgorde.</p> <p>Samen met een assistent-teller (indien aanwezig) houdt hij de Libero in de gaten, dat deze de juiste persoon vervangt en dat er tussen twee vervangingen minstens één voltooide rally zit. Indien een digitaal wedstrijdformulier wordt gebruikt, houdt het systeem de Libero's vervangingen bij. Bij het invullen van het wedstrijdformulier dient de teller te vragen wie de aanvoerder is en of er met één of twee Libero's wordt gespeeld. Het nummer van de aanvoerder moet omcirkeld worden. Of in de kolom A/L wordt een A voor de aanvoerder gezet en voor de Libero wordt een L1 of L2 gezet (als er twee Libero's zijn).</p> <p>Indien er een punt gemaakt wordt ten gevolge van een strafmaatregel, dient dit punt altijd omcirkeld te worden. Hij noteert ook de onjuiste verzoeken in het aparte hokje op het wedstrijdformulier of bij gebrek daaraan in de kolom opmerkingen.</p>
<p style="text-align: center;">D T</p>	<p>Instructie aan de ballenkinderen door de 2e scheidsrechter (indien aanwezig) De ballenkinderen #2 en #5 hebben een handdoek bij zich om de bal af te drogen. Hierdoor moet elke volgende rally gespeeld worden met een bal geleverd door één van de voornoemde ballenkinderen, omdat deze in de gelegenheid is geweest de bal te drogen. Er mag dus nooit direct weer geserveerd worden met de laatst gespeelde bal uit de rally.</p> <p>De ballenkinderen moeten bij voorkeur de bal zo snel mogelijk achter de stoel van de 1e scheidsrechter langs rollen naar het ballenkind in de hoek. Het is niet toegestaan dat de ballenkinderen doordraaien. Er ontstaan dan minder problemen in de loop van de wedstrijd. Op deze wijze zullen ze gedurende de gehele wedstrijd steeds beter ingespeeld raken op hun functie.</p> <p>De 6 ballenkinderen stellen zich als volgt op (zie tekening 10 van het spelregelboekje):</p> <p>a. één in iedere hoek van de vrije zone;</p> <p>b. één achter elke scheidsrechter.</p> <p>Vóór aanvang van de wedstrijd ontvangen de twee ballenkinderen die rechts achter elke team staan een bal van de 2e scheidsrechter. Het team, dat aan het begin van de 1e en 5e set met de service begint, ontvangt de derde bal uit handen van de 2e scheidsrechter.</p> <p>Wanneer tijdens de wedstrijd het spel "dood" is en de bal:</p>

Handleiding en Instructie Arbitrage

	D	<p>a. buiten het speelveld is, wordt deze door een ballenkind opgehaald;</p> <p>b. binnen het speelveld is, moet deze onmiddellijk door een speler - langs de kortst mogelijke weg - uit het veld worden gerold, waarna een van de ballenkinderen de bal ophaalt.</p> <p>Het ballenkind dat de bal ophaalt, rolt deze onmiddellijk via de juiste route naar het ballenkind, dat rechtsachter het team staat dat de service in de nieuwe rally gaat uitvoeren. Zodra de 1^e scheidsrechter aangeeft welk team de service krijgt, geeft het ballenkind dat het dichtst bij de rechtsachterplaats staat, de bal aan de speler die gaat opslaan (met een stuitende beweging).</p> <p>Tussen de sets en gedurende alle time-outs worden de ballen door de ballenkinderen die zich het dichtst bij de rechtsachterplaats bevinden, bewaard, waarbij degene aan wiens kant de service wordt uitgevoerd twee ballen in bewaring krijgt, behalve tussen de vierde en de vijfde set. Dan neemt de 2^e scheidsrechter de 3^e speelbal in bewaring. Het is niet toegestaan een van de wedstrijdballen tussen de sets te laten gebruiken voor de warming-up.</p> <p>Als het gevaar bestaat dat de bal(len) tussen de sets verwisseld en/of gebruikt worden bij de warming-up, kun je als scheidsrechter deze in bewaring nemen.</p> <p>Als er geen ballenkinderen zijn -en dus ook geen drie-ballen-systeem is- wordt de bal tijdens de time-outs in de servicezone waar de eerstvolgende service moet worden genomen, neergelegd. In de pauzes tussen de sets kun je beter als 2^e scheidsrechter de wedstrijdbal in bewaring nemen. Je moet echter wel attent blijven op verwisseling en/of gebruik van de bal bij een warming-up tussen de sets in.</p>
5 min. vóór de start		<p>Einde van de warming-up aan het net</p> <p>Aan het eind van de inspeeltijd fluit de 1^e scheidsrechter en gaan de teams naar hun bank.</p>
4 min. vóór de start	ET E	<p>De 2^e scheidsrechter of de teller ontvangt van de coaches of aanvoerders van beide teams de opstellingsbriefjes voor de 1^e set als deze al niet eerder ontvangen zijn.</p> <p>De 2^e scheidsrechter controleert of de teller de teams en hun servicevolgorde goed op het wedstrijdformulier noteert en of de op het opstellingsbriefje genoteerde spelersnummers ook in de spelerslijst van het wedstrijdformulier staan.</p> <p>De 2^e scheidsrechter moet bij het wisselen van het speelveld aan de coach of de aanvoerder de opstellingsbriefjes van de volgende set vragen. Dit om te voorkomen dat de tijd van 3 minuten tussen de sets niet nodeloos verlengd wordt. Wanneer de coach bij herhaling te laat zijn opstellingsbriefje inlevert, moet de 1^e scheidsrechter een maatregel voor spelophouden opleggen.</p> <p>De coach moet het opstellingsbriefje ondertekenen. Indien na het inleveren van het ondertekende opstellingsbriefje er discussie over bestaat, (bijv. de coach wil een ander briefje invullen omdat het ingeleverde briefje niet door hem is ondertekend) dan moet de 1^e scheidsrechter dit behandelen als een misdrijving. De spelregels (5.2.3) zijn hierin duidelijk genoeg. Een officiële waarschuwing (gele kaart) is het gevolg als dit de 1^e keer is, anders het verlies van rally (rode kaart) omdat het dan een vorm van onbehoorlijk gedrag is en daardoor valt in de tabel van maatregelen. In de Eredivisie is het een goed gebruik dat de coach vooraf alle opstellingsbriefjes parafeert en de assistent-coach ze verder invult en inlevert. De 2^e scheidsrechter kan de beide opstellingsbriefjes tijdens de set in zijn broekzak bewaren, opdat hij direct de opstellingen kan controleren indien gewenst.</p> <p>De teller mag het opstellingsbriefje uitsluitend aan de scheidsrechters tonen (in Eredivisie ook aan het jurylid).</p>
3 min. vóór de start	D R	<p>De 1^e scheidsrechter fluit en alle spelers, inclusief Libero(s), lopen vanaf de spelersbank langs het net en schudden elkaar de hand door in tegengestelde richting langs het net te lopen. Hierna gaan de spelers weer terug naar hun spelersbank.</p>

Handleiding en Instructie Arbitrage

		 <p>De scheidsrechters en lijnrechters maken deel uit van dit handen schudden maar blijven bij de netpaal staan.</p>
2 min. vóór de start	E	De scheidsrechters en lijnrechters gaan naar hun plaatsen. Indien een jurylid aanwezig is, gaan de beide scheidsrechters eerst naar het jurylid om toestemming te vragen om met de wedstrijd te mogen beginnen.
1 min. vóór de start	A ET A	<p>De 1^e scheidsrechter fluit en de basisspelers komen via de zijlijn het veld in. De 2^e scheidsrechter controleert de basisopstelling van beide teams.</p> <p>De 2^e scheidsrechter geeft na het voorstellen van de 6 basisspelers 2 wedstrijdballen aan de ballenkinderen op #2 en op #5 en daarna pas de 3^e wedstrijdbal aan de serveerder.</p> <p>De 2^e scheidsrechter controleert aan de hand van het opstellingsbriefje of de teams juist staan opgesteld. Als dit niet het geval is, moet de het betreffende team zich volgens het opstellingsbriefje opstellen. Hiervoor wordt geen straf opgelegd. Als er een andere speler in het veld staat dan die op het opstellingsbriefje is vermeld, moet deze speler door de genoteerde speler vervangen worden zonder verdere maatregelen. Er wordt hiervoor geen spelerswissel genoteerd. Dit is namelijk een administratieve fout die zonder gevolgen blijft. Wil de aanvoerder of coach echter de niet genoteerde speler laten staan, dan kan dit. Dit is dan wel een reglementaire spelerswissel, die als zodanig op het wedstrijdformulier wordt genoteerd. Bij meerdere veranderingen uiteraard even zoveel spelerswissels. Let tevens op of elke speler borst- en rugnummers draagt. Dit geldt ook voor de Libero.</p> <p>Kijk vóór aanvang van de wedstrijd -en let hier tijdens de wedstrijd ook op- of er niet teveel personen op de spelersbank hebben plaatsgenomen. Behalve de wisselerspelers, die zich meestal naast de bank bevinden maar hierop ook plaats kunnen nemen (en niet ervoor staan), mogen er maximaal 5 teamstafleden op de spelersbank zitten. Ga soepel om met de "mini van de week". Zie ook spelregelboekje "playing protocol".</p> <p>Een geblesseerde speler die niet kan meespelen, mag niet als wisselerspeler op de bank zitten, ook al staat deze als speler op het wedstrijdformulier. In zo'n geval moet de naam op het formulier niet doorgestreept worden maar in de kolom "Opmerkingen" wordt genoteerd - en/of geparafeerd - dat de speler niet heeft gespeeld (en naar de tribune is verwezen). Een dergelijke speler kan wel als arts, verzorger of als een van de assistent-coaches op het wedstrijdformulier worden vermeld en derhalve wel op de bank plaatsnemen.</p> <p>De 2^e scheidsrechter vraagt aan de teller of hij klaar is. De teller dient hierbij twee handen de lucht in te steken. Vervolgens steekt de 2^e scheidsrechter ook beide handen in de lucht als teken T11 (12) dat hij klaar is en de wedstrijd kan beginnen.</p>
0:00	ET ET D	<p>Overtuig je als 1^e scheidsrechter ervan dat de 2^e scheidsrechter, teller, lijnrechters, ballenkinderen, quickmoppers en beide teams gereed zijn om te beginnen. Ten overvloede vraag je nog even aan de aanvoerders of de teams klaar zijn. Zodra bij het team dat aan service is 5 spelers, bij het ontvangende team 6 spelers in het veld staan, de speler aan service de bal in zijn bezit heeft in de servicezone, dient de 1^e scheidsrechter te fluiten voor de service.</p> <p>Het "klaar staan" betekent voor de Ere- en Topdivisie en voor de internationale competities niets meer en niets minder dan voldoen aan de voorwaarden voor het spelen van het spel. Dat wil dus zeggen: voldoende spelers dienen op de juiste plaats op het speelveld aanwezig te zijn. Voor de overige nationale en regionale</p>

Handleiding en Instructie Arbitrage

	R	competities wordt het "klaar staan" bepaald door de 1 ^e scheidsrechter.
Na afloop van set 1 tot en met 3	A	<p>Analoog aan regel 18.2.1 moeten na afloop van iedere set beide teams zich opstellen op de achterlijn en op een teken van de 1^e scheidsrechter wisselen van speelhelpt. Na het passeren van de netpaal gaan ze direct naar hun eigen spelersbank.</p> <p>De coaches of aanvoerders moeten direct na afloop van de voorafgaande set het opstellingsbriefje inleveren bij de 2^e scheidsrechter of teller. Na 2½ minuut komen de teams, op teken van de 2^e scheidsrechter, via de zijlijn weer het veld in.</p>
Set 5	A	<p>Indien er na afloop van de 4^e set een 5^e set volgt, gaan de 6 spelers van elk team naar de achterlijn en op signaal van de 1^e scheidsrechter direct naar hun bank. Hierbij wordt dus nog niet van speelhelpt gewisseld.</p> <p>De aanvoerders gaan voor de toss naar de tellertafel. De 1^e scheidsrechter voert in het bijzijn van de 2^e scheidsrechter de toss uit. Ook nu leveren de beide coaches of aanvoerders weer op tijd het opstellingsbriefje in bij de 2^e scheidsrechter of teller.</p> <p>Na 2½ minuut fluit de 2^e scheidsrechter dat de teams via de zijlijn weer het speelveld kunnen betreden. Hij controleert de opstelling en geeft de bal aan de serveerder.</p> <p>Zodra het leidende team 8 punten heeft behaald, moeten beide teams zich eerst opstellen op de achterlijn en op teken van de 1^e scheidsrechter wisselen ze van speelhelpt. Na het passeren van de netpaal nemen ze gelijk hun positie in het veld weer in. De 2^e scheidsrechter en de teller controleren aan de hand van het opstellingsbriefje respectievelijk het wedstrijdformulier de opstelling.</p> <p>Aan het einde van de wedstrijd gaan beide teams naar de achterlijn van hun speelhelpt en gaan op teken van de 1^e scheidsrechter naar het net om de spelers van het andere team en de scheidsrechters de hand te schudden. Hierna gaan zij naar hun spelersbank.</p> <p>De beide scheidsrechters gaan naar de tellertafel om het wedstrijdformulier administratief af te sluiten. Deze afsluiting gebeurt nadat de beide aanvoerders en de teller(s) het wedstrijdformulier hebben ondertekend.</p>

Handleiding en Instructie Arbitrage

Gedragcode

Het scheidsrechterskorps (scheidsrechter, teller, lijnrechter), jurylid, scheidsrechterbegeleider/beoordelaar (verder te noemen "official") neemt binnen de Nederlandse Volleybal Bond een bijzondere plaats in. Er wordt op je gelet en naar je geluisterd, ook als je niet in functie bent. Daarom levert een official tegenover derden geen openlijke kritiek op andere officials. Tegenover derden (spelers, publiek) mag je desgevraagd je eigen mening geven, maar doe dat zonder waardeoordeel over het optreden van een collega. Een mogelijk verschil van inzicht praat je onderling uit, niet in het openbaar.

Het hoofd Zaalvolleybal kan in overleg met de groepscoördinator en de voorzitter Arbitrage Nederland tegen een official een maatregel nemen indien hij handelt tegen deze gedragscode. Hiervoor dient altijd hoor/wederhoor te worden toegepast en de sanctie dient in verhouding te staan tot hetgeen is voorgevallen. De maatregel kan enkel betrekking hebben op het voor een bepaalde periode niet inzetten van de official.

Gedraag je als official zodanig dat de aandacht van spelers en publiek zich volledig op de wedstrijd richt en niet op jou.

Elke scheidsrechter wordt, zoveel mogelijk begeleid en beoordeeld op zijn functioneren door juryleden en scheidsrechterbegeleiders/beoordelaars.

Verder worden er door de teams teamtevredenheidsformulieren ingevuld en door de scheidsrechter zelfreflectieformulieren

Een scheidsrechterbegeleider/beoordelaar maakt zich voor de wedstrijd als zodanig bekend. Een scheidsrechterbegeleider/beoordelaar praat na afloop altijd met de scheidsrechter.

Scheidsrechterbegeleider/beoordelaar let uiteraard op de techniekbeoordeling, de uitstraling en het totale beeld van je optreden. In het algemeen wordt steeds meer gekeken naar de grote lijn van het aanleggen, het vasthouden van de technische lijn én het optreden/gedrag (communicatie, wijze van tekens geven, enzovoorts) van de scheidsrechter.

Ook de persoonlijkheid van de scheidsrechter vormt een belangrijk onderdeel van de rapportage. Dit wordt bekeken aan de hand van je vaardigheden als scheidsrechter, met name op het effect dat deze heeft op het verdere wedstrijdverloop en hoe je overkomt bij de wedstrijddeelnemers.

Als er klachten zijn over aanwijzing, indeling in een aanwijzingsgroep, begeleiding of beoordeling, kun je je richten tot je groepscoördinator. Vind je dat het gesprek met je groepscoördinator niet het gewenste resultaat oplevert, neem dan contact op met de coördinator Arbitrage op het hoofdkantoor of het hoofd arbitrage zaalvolleybal. Dit geldt ook bij kritiek of wensen op een ander gebied.

Kritische verhalen, geuit in de wandelgangen, hoe interessant dan ook, dragen niet bij tot een goede onderlinge verstandhouding, lossen de problemen hier ook niet mee op en stralen geen professionele houding uit.

Houd de eer van de official hoog en zorg voor een goede collegiale ondersteuning!

Handleiding en Instructie Arbitrage

Het aanwijzen van een nieuwe Libero bij een team dat met één Libero speelt

Oorspronkelijke Libero (indien vervangen) mag niet meer terugkeren in de wedstrijd.

Als een speler niet meer in staat is verder te spelen betekent dat, dat hij: geblesseerd is, ziek is, uit het veld is gestuurd of is gediskwalificeerd.

Een speler kan door de coach of bij diens afwezigheid door de aanvoerder in het veld om welke reden dan ook niet meer in staat worden geacht verder te spelen. (bijvoorbeeld door slecht spel)

Voorbeelden van een Liberovervanging bij een team dat met 1 Libero speelt:

<i>Libero is</i>	<i>Vervangingsmogelijkheden:</i>
Niet meer in staat om verder te spelen	Actieve Libero onmiddellijk in het veld laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe Libero
Uit het veld gestuurd	Actieve Libero onmiddellijk in het veld laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe Libero
Gediskwalificeerd	Actieve Libero onmiddellijk in het veld laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe Libero
Om welke reden dan ook niet meer in staat verder te spelen	Na de volgende voltooide rally de Libero laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe Libero óf wachten hiermee tot op een later moment in de wedstrijd

Handleiding en Instructie Arbitrage

Het aanwijzen van een nieuwe Libero bij een team dat met twee Libero's speelt

Bij kolom Libero 1: Deze situatie gebeurt bij de actieve Libero

Bij kolom Libero 2: Deze situatie gebeurt bij de actieve 2e Libero later in de set/wedstrijd.

Als een speler niet meer in staat is verder te spelen betekent dat, dat hij: geblesseerd is, ziek is, uit het veld is gestuurd of is gediskwalificeerd.

Een speler kan door de coach of bij diens afwezigheid door de aanvoerder in het veld om welke reden dan ook niet meer in staat worden geacht verder te spelen. (bijvoorbeeld door slecht spel)

Voorbeelden van:

Libero 1 is	Vervangingsmogelijkheden:	Libero 2 is....	Vervangingsmogelijkheden:	Wanneer het team het recht van het aanwijzen van een nieuwe Libero bij Libero 2 heeft uitgevoerd, dan
Niet meer in staat om verder te spelen	Direct door de 2 ^e Libero of door de vervangen speler laten vervangen	Niet meer in staat om verder te spelen	De actieve Libero onmiddellijk in het veld laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe Libero	Gaat dit team verder met 1 Libero
Uit het veld gestuurd	Direct door de 2 ^e Libero of door de vervangen speler laten vervangen	Niet meer in staat om verder te spelen	De actieve Libero onmiddellijk in het veld laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe Libero	Bij het begin van de volgende set speelt het team weer met twee Libero's
Gediskwalificeerd	Direct door de 2 ^e Libero of door de vervangen speler laten vervangen	Niet meer in staat om verder te spelen	De actieve Libero onmiddellijk in het veld laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe Libero	Gaat dit team verder met 1 Libero
Niet meer in staat om verder te spelen	Direct door de 2 ^e Libero of door de vervangen speler laten vervangen	Uit het veld gestuurd	De actieve Libero (2) onmiddellijk in het veld laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe Libero	De uit het veld gestuurde Libero uit kolom "Libero 2" heeft niet meer het recht om terug te keren in de wedstrijd. Dit team gaat nu verder met 1 Libero.

Handleiding en Instructie Arbitrage

Vervolg van het aanwijzen van een nieuwe Libero bij een team dat met 2 Libero's speelt.

Libero 1 is	Vervangingsmogelijkheden:	Libero 2 is....	Vervangingsmogelijkheden:	Wanneer het team het recht van het aanwijzen van een nieuwe Libero bij Libero 2 heeft uitgevoerd, dan
Uit het veld gestuurd	Direct door de 2 ^e Libero of door de vervangen speler laten vervangen	In dezelfde set ook uit het veld gestuurd	De nog aanwezige actieve Libero onmiddellijk in het veld laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe Libero	De uit het veld gestuurde Libero uit kolom "Libero 2" heeft niet meer het recht om terug te keren in de wedstrijd. Dit team gaat nu in de volgende set weer verder met 1 Libero uit kolom "Libero 1" en met die nieuwe Libero, dus weer met 2 Libero's.
Gediskwalificeerd	Direct door de 2 ^e Libero of door de vervangen speler laten vervangen	In dezelfde set ook uit het veld gestuurd	De nog aanwezige actieve Libero uit kolom "Libero 2" onmiddellijk in het veld laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe Libero	De uit het veld gestuurde Libero uit kolom "Libero 2" heeft niet meer het recht om terug te keren in de wedstrijd. Dit team gaat nu in de volgende set verder met die nieuwe Libero, dus nog maar met 1 Libero.
Niet meer in staat om verder te spelen	Direct door de 2 ^e Libero of door de vervangen speler laten vervangen	In dezelfde set gediskwalificeerd (van buiten of van binnen het speelveld)	De mogelijk nieuwe Libero als vervanger voor de gediskwalificeerde Libero laten spelen of de nog niet vervangen Libero uit kolom "Libero 1" nu vervangen en laten spelen.	De aangewezen nieuwe Libero voor de gediskwalificeerde Libero mag verder spelen. Dus dit team gaat nog verder met 1 Libero.
Uit het veld gestuurd	Direct door de 2 ^e Libero of door de vervangen speler laten vervangen	In dezelfde set gediskwalificeerd	De nog aanwezige actieve Libero onmiddellijk in het veld laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe Libero	De aangewezen nieuwe Libero voor de gediskwalificeerde Libero mag verder spelen. En de uit het veld gestuurde Libero van kolom 1 mag de volgende set weer meedoen. Dus dit team gaat de volgende set weer verder met 2 Libero's.
Gediskwalificeerd	Direct door de 2 ^e Libero of door de vervangen speler laten vervangen	In dezelfde set gediskwalificeerd	Actieve Libero onmiddellijk in het veld laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe Libero	Team verder met 1 Libero.

Handleiding en Instructie Arbitrage

Vervolg van het aanwijzen van een nieuwe Libero bij een team dat met 2 Libero's speelt.

Libero 1 is	Vervangingsmogelijkheden:	Libero 2 is....	Vervangingsmogelijkheden:	Wanneer het team het recht van het aanwijzen van een nieuwe Libero bij Libero 2 heeft uitgevoerd, dan
Niet meer in staat om verder te spelen	Direct door 2 ^e Libero of door de vervangen speler laten vervangen	Om welke reden dan ook (bijv. slecht spel) niet meer in staat om verder te spelen	Na de volgende voltooide rally door de vervangen speler of door een nieuwe Libero laten vervangen	De coach kan met een nieuwe Libero het spel vervolgen. Het team speelt dus verder met 1 Libero.
Uit het veld gestuurd	Direct door 2 ^e Libero of door de vervangen speler laten vervangen	Om welke reden dan ook (bijv. slecht spel) niet meer in staat om verder te spelen	Na de volgende voltooide rally door de vervangen speler of door een nieuwe Libero laten vervangen	Het team speelt de volgende set weer verder met 2 Libero's.
Gediskwalificeerd	Direct door 2 ^e Libero of door de vervangen speler	Om welke reden dan ook (bijv. slecht spel) niet meer in staat om verder te spelen	Na de volgende voltooide rally door de vervangen speler of door een nieuwe Libero laten vervangen	De coach kan met een nieuwe Libero het spel vervolgen. Het team speelt dus verder met 1 Libero.